

EPIDEMIOLOŠKO ISTRAŽIVANJE PREVALENCIJE I INCIDENCIJE NASILJA NAD DJECOM U OBITELJI U HRVATSKOJ*

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: listopad, 2012.
Prihvaćeno: prosinac, 2012.
UDK 179.2(497.5)

Marina Ajduković¹
Ivan Rimac²
Miroslav Rajter³
Nika Sušac⁴

SAŽETAK

U radu su prikazani rezultati epidemiološkog istraživanja rasprostranjenosti nasilja nad djecom u Republici Hrvatskoj. Korišteni su dvoetapni probabilistički uzorci djece od 11, 13 i 16 godina, redovnih polaznika hrvatskih osnovnih i srednjih škola (N=3,644). Podaci su prikupljeni u sklopu međunarodnog istraživačkog FP7 projekta »BECAN – Balkan Epidemiological Study on Child Abuse and Neglect«. U istraživanju je korištena revidirana verzija ISPCAN Child Abuse Screening Tool - Children's Version (ICAST-C). Analiza prevalencija pokazala je

Ključne riječi:

nasilje nad djecom u obitelji, počinitelji nasilja nad djecom, ISPCAN Child Abuse Screening Tool, epidemiološko istraživanje.

¹ Prof. dr. sc. Marina Ajduković, psihologinja, e-mail: marina@dpp.hr

² Prof. dr. sc. Ivan Rimac, psiholog, e-mail: irimac@pravo.hr

³ Miroslav Rajter, psiholog, e-mail: mrajter@pravo.hr

⁴ Nika Sušac, psihologinja, e-mail: nika.susac@gmail.com

* Ovaj rad izrađen je kao dio BECAN projekta koji financira EU-FP7 (ID: 23478/HEALTH/CALL 2007-B). Projekt je koordinirao Institute of Child Health (GR), a sudjelovale su sljedeće institucije: Children's Human Rights Centre of Albania (AL), South-West University »N. Rilski« (BG), University of Sarajevo (BH), University of Zagreb (HR), University of Skopje (MK), Babes-Bolyai University (RO), University of Belgrade (RS), Provincial Health Directorate of Izmir (TK) i Istituto degli Innocenti (IT).

da su djeca u obitelji najviše izložena psihičkoj agresiji (5. razred 59,0%; 7. razred 77,1%; 2. razred srednje škole 82,5%). Slijedi tjelesno kažnjavanje (5. razred 56,1%; 7. razred 68,4%; 2. razred srednje škole 72,3%), tjelesno zlostavljanje (5. razred 26,2%; 7. razred 34,0%; 2. razred srednje škole 40,7%) i, kao najmanje prisutno, psihičko zlostavljanje (5. razred 22,8%; 7. razred 26,8%; 2. razred srednje škole 34,8%). Postoji povezanost među svim kategorijama nasilja nad djecom, a najveća korelacija je između tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja (od 0,599 do 0,674).

Očevi i majke su najčešći počinitelji psihičke agresije, psihičkog zlostavljanja i tjelesnog kažnjavanja. Kod djece u 5. razredu najčešći počinitelj tjelesnog zlostavljanja je brat. Oni su podjednako često navedeni kao počinitelji nasilja u obitelji prema djevojčicama i dječacima. Sestre se češće pojavljuju kao počiniteljice psihičke agresije, tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja prema djevojčicama nego prema dječacima.

Većini djece nije bilo teško odgovarati na pitanja (95,2%) i biti iskren o nasilnim iskustvima u obitelji (90,8%). Ipak, kod djece koja su iskazala da im je bilo teško odgovarati i biti iskren statistički značajno je više onih koja su doživjela nasilje u obitelji.

UVOD

Epidemiološka istraživanja u području nasilja nad djecom usmjerena su na ispitivanje incidencije i prevalencije različitih zlostavljajućih i zanemarujućih postupaka usmjerenih prema djeci. Pojam prevalencije u ovom se kontekstu odnosi na proporciju članova određene populacije, na primjer osoba mlađih od 18 godina, koje su doživjele određeno nasilno ponašanje tijekom života. Incidencija pak predstavlja broj novootkrivenih slučajeva zlostavljanja u određenom vremenskom razdoblju, poput broja djece koja su doživjela fizičko zlostavljanje tijekom određene godine (Price-Robertson, Bromfield i Vassallo, 2010.). Istraživanja koja se bave ovim fenomenima najčešće se provode u okviru pojedinih sustava namijenjenih zaštiti djece od zlostavljanja i zanemarivanja pa se tako analiziraju slučajevi nasilja nad djecom prijavljeni sustavu socijalne ili medicinske skrbi, policiji ili pravosuđu (npr. Trocmé i sur., 2008.). U takvim istraživanjima dobivaju se podaci u kojima je broj zlostavljane djece izrazito podcijenjen jer brojni slučajevi nisu prijavljeni ili se pak nakon prijave odbacuju zbog nedostatka dokaza. Točnije podatke moguće je dobiti izravnim ispitivanjem pojedinaca o njihovim iskustvima, zbog čega se provode opsežna epidemiološka istraživanja na razini određene zajednice ili pojedine zemlje. Ovakva istraživanja provode se u cijelom svijetu (Finkelhor, 1994.; Hahm i Guterma, 2001.; Priebe i Svedin, 2008.; Akmatov, 2011.; Stoltenborgh i sur., 2011.), a obilježavaju ih dva ključna ograničenja. Kao prvo, često je mogućnost generaliziranja rezultata na određenu populaciju ograničena zbog korištenja nereprezentativnih uzoraka i neprobabilističkih metoda uzorkovanja. Drugo, zbog razlika u metodologiji, usporedba rezultata različitih istraživanja unutar pojedine zemlje ili među zemljama je ograničena. Pokazalo se da se istraživanja u ovom području razlikuju u npr. definiciji pojedinih oblika zlostavljanja, odnosno operacionalizaciji pojmova vezanih uz nasilje nad djecom, broju pitanja i načinu postavljanja pitanja o doživljenom nasilju (Price-Robertson,

Bromfield i Vassallo, 2010.; Stoltenborgh i sur., 2011.). Također, u ovim istraživanjima izvor podataka o nasilju mogu biti sama djeca ili/i njihovi roditelji, ali i (mladi) odrasli koji retrospektivno izvještavaju o doživljenom nasilju. To sve dovodi do razlika u rezultatima. Tako definicije zlostavljanja koje uključuju blaže nasilne postupke dovode do viših procjena prevalencije od onih dobivenih u istraživanjima koja zlostavljajućim ponašanjima smatraju samo najteže oblike nasilja. Također, istraživanja koja se temelje na iskazima roditelja/skrbnika dovode do nižih procjena prevalencije nego kada su izvor podatka djeca. Uz to, pregled epidemioloških studija u ovom području pokazuje da pitanja mogu biti ili vrlo općenita (npr. *Jesi li ikada doživio/la tjelesno zlostavljanje?*) ili pak usmjerena na specifična ponašanja (npr. *Je li te ikada netko izudarao šakom?*), što također može dovesti do razlika u dobivenim podacima i teškoća u usporedbama. Zbog svega navedenog, podaci o prevalenciji zlostavljane i zanemarivane djece znatno variraju među istraživanjima, čak i kada se radi o valjano odabranim uzorcima sudionika prikupljenim iz istih populacija.

Provedba epidemioloških istraživanja u području zlostavljanja i zanemarivanja djece izuzetno je značajna za razvoj efikasnih preventivnih postupaka i unapređenje funkcioniranja sustava za zaštitu djece (Health Canada, 2001.). Epidemiološki pristup pruža okvir za proučavanje prisutnosti i čestine određenih društvenih i zdravstvenih problema, identificiranje faktora rizika i razvijanje strategija za njihovo smanjivanje (Nash i Randolph, 2004.). Zbog toga je u posljednjih nekoliko godina posvećena dodatna pozornost unapređenju valjanosti ovakvih istraživanja te izradi istraživačkih instrumenata koji uključuju pažljivo odabrana pitanja koja opisuju specifična nasilna ponašanja te jasno definirane skale odgovora. Takvi instrumenti mogu omogućiti praćenje pojava oblika nasilja nad djecom, njihove čestine, korelata te najčešćih počinitelja unutar pojedine zemlje i usporedbu među različitim zemljama. Dobar primjer takvih nastojanja je recentni rad Međunarodnog udruženja za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja djece (*International Society for Prevention Child Abuse and Neglect*, ISPCAN) na izradi instrumentarija za ispitivanje prevalencije nasilja nad djecom (Dunne i sur., 2009.; Runayan i sur., 2009.; Zolotor i sur., 2009.).

REZULTATI MEĐUNARODNIH EPIDEMIOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA

U tekstu koji slijedi prikazat ćemo kratko neka novija epidemiološka istraživanja. S obzirom na značaj predmeta istraživanja, iznenađuje činjenica da je opsežnih epidemioloških istraživanja u proteklom desetljeću zapravo malo.

Pregled epidemioloških istraživanja provedenih u Australiji pokazao je da se prevalencija tjelesnog zlostavljanja kreće između 5% i 10% te da je raspon rezultata još veći kada se radi o drugim oblicima zlostavljanja. Procjenjuje se da je prevalencija psihičkog zlostavljanja oko 11%, zanemarivanja oko 12% te da je između 12% i 23% djece svjedočilo nasilju među roditeljima (Price-Robertson, Bromfield i Vassallo, 2010.).

U izvještaju Svjetske zdravstvene organizacije o nasilju (WHO, 2002.) navedeni su rezultati istraživanja iz različitih zemalja koji ukazuju na široku rasprostranjenost tjelesnog i psihičkog zlostavljanja djece te na razlike u čestini korištenja specifičnih nasilnih postupaka od strane roditelja u različitim kulturama. U tom izvještaju naglašava se da su epidemiološka istraživanja u različitim kulturama i dijelovima svijeta vrlo rijetka te da ih je potrebno sustavno i redovito provoditi. Ovdje ćemo izdvojiti jedno novije epidemiološko istraživanje koje omogućava uvid u međukulturalne razlike nasilje nad djecom. Uz podršku UNICEF-a, u 29 država iz različitih dijelova svijeta (8 afričkih zemalja, 11 europskih tranzicijskih zemalja, 5 azijskih zemalja i 5 zemalja Južne Amerike) provedeno je istraživanje reproduktivnog zdravlja žena i zdravlja djece (Akmatov, 2011.). Dio istraživanja koji se odnosi na nasilje nad djecom u obitelji proveden je skraćenom verzijom međunarodno poznate Skale rješavanja sukoba djetete-odrasli⁵. Istraživanje je provedeno na probabilističkom višestapnom klaster uzorku u svakoj od zemalja. Podatke o nasilnim postupcima prema djeci u dobi od 2 do 14 godina davale su majke ili skrbnice za razdoblje od mjesec dana koje je neposredno prethodilo istraživanju. Pokazalo se kako je najviše djece doživljavalo nasilje u afričkim zemljama (83,2% je doživjelo neki oblik psihičkog nasilja, 64% je doživjelo neki oblik umjerenog tjelesnog nasilja, a 43% neki oblik ozbiljnog tjelesnog nasilja). Najmanje, iako još uvijek puno nasilja, doživjela su djeca u tranzicijskim zemljama (56,0% je doživjelo neki oblik psihičkog nasilja, 46% je doživjelo neki oblik umjerenog tjelesnog nasilja, a 9% neki oblik ozbiljnog tjelesnog nasilja). Pod većim rizikom za zlostavljanje su dječaci, djeca iz siromašnijih i velikih obitelji. Razlike u rezultatima među pojedinim zemljama su vrlo velike te se incidencija doživljenog nasilja tijekom mjesec dana kreće između 11,8% u Albaniji i 92,3% u Jemenu. Smatramo da su te velike razlike s jedne strane rezultat stvarnih razlika u odgojnim postupcima i ponašanju roditelja prema djeci, ali s druge strane mogu biti i rezultat kulturološki uvjetovane različite spremnosti majki da otvoreno govore o nasilju u odgoju.

EPIDEMIOLOŠKA ISTRAŽIVANJA NASILJA NAD DJECOM U HRVATSKOJ

Detaljan pregled istraživanja nasilja nad djecom provedenih u Hrvatskoj (Ajduković i Ogresta, 2010.), pokazao je da, iako je Hrvatska među zemljama koje imaju značajna istraživanja u ovom području, ona imaju iste slabosti kao i međunarodna istraživanja. Također je uočeno da su istraživanja koja imaju u fokusu psihičko⁶ nasilje ili seksualno zlostavljanje vrlo rijetka. Ovdje ćemo spomenuti pet najznačajnijih hrvatskih istraživanja. Iako ta istraživanja

⁵ Parent-Child Conflict Tactics Scale.

⁶ U nekim radovima isprepliću se pojmovi psihičko i emocionalno zlostavljanje. U skladu s preporukama koje navodi Ždero (2009.), u ovom će se radu koristiti termin psihičko zlostavljanje.

nisu planirana primarno kao epidemiološka istraživanja, pružala su do sada najbolje podatke o rasprostranjenosti nasilja nad djecom u Hrvatskoj.

Prvo značajnije istraživanje u ovom području provela je N. Pećnik tijekom 1997. i 1998. godine. Istraživala je izloženost tjelesnom zlostavljanju i nasilju među roditeljima u djetinjstvu te međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece u obitelji (Pećnik, 2003.). Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 1 146 studenata Sveučilišta u Zagrebu u kojem je sudjelovalo 850 (74,6%) djevojaka i 289 (25,4%) mladića, prosječne dobi 20,7 godina. Koristila je Upitnik zlostavljanosti u djetinjstvu koji je konstruiran za potrebe tog istraživanja. Utvrdila je da je 93,4% studenata doživjelo neki oblik fizičkog kažnjavanja/zlostavljanja u djetinjstvu, 27,2% je imalo tjelesne posljedice doživljenog fizičkog zlostavljanja, svjedočenju nasilja između roditelja bilo ih je izloženo 40,3%. U drugom izdanju knjige »Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece« (2006.) Pećnik daje prikaz rezultata šest manjih istraživanja provedenih na uzorcima djece osnovnoškolske i srednjoškolske dobi koja su pokazala da je između 71% i 86% učenika doživjelo neki oblik tjelesnog nasilja od strane roditelja te ih je između 11% i 32% imalo zbog toga neku tjelesnu povredu, uglavnom modrice.

Do sada najopsežnije istraživanje provela je Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba 2006. godine. U istraživanju je sudjelovalo 4 177 maturanata srednjih škola u Republici Hrvatskoj u dobi od 17 do 20 godina (39,17% mladića i 60,83% djevojka) (Buljan Flander, 2007.; Profaca, 2008.). Tijekom djetinjstva, tjelesno zlostavljanje je po strožem kriteriju doživjelo 15,9% mladih, a prema blažem kriteriju njih 30,5%. Emocionalno zlostavljanje je po strožem kriteriju doživjelo 16,5% mladih, a prema blažem kriteriju njih 48,3%. Seksualno zlostavljanje je po strožem kriteriju doživjelo 13,7% mladih, a prema blažem kriteriju njih 18,1%. Stroži kriterij označava viši intenzitet i čestinu doživljenog zlostavljanja, dok blaži kriterij ima manji intenzitet i čestinu doživljenog zlostavljanja (Buljan Flander, 2007.).

Prvo sustavno istraživanje psihičkog zlostavljanja i zanemarivanja djece u obitelji provela je 2008. godine V. Ždero. Iako se primarno bavila ispitivanjem atribucija krivnje adolescenata za doživljeno psihičko zlostavljanje i zanemarivanje, njezino istraživanje nudi niz podataka o prevalenciji drugih oblika zlostavljanja i zanemarivanja (Ždero, 2009.). U istraživanju je sudjelovao prigodni uzorak 924 učenika (od toga 55,1% djevojaka) trećih i četvrtih razreda srednjih škola u Splitu u dobi od 18 i 19 godina. Najčešći oblici psihičkog zlostavljanja bili su vikanje na dijete bez razloga (otac 33,8%; majka 42,9%), pretjerano zabranjivanje i ograničavanje (otac 28,0%; majka 24,2%) i grubo kritiziranje/uspoređivanje s drugom djecom (otac 26,0%; majka 23,6%). Među oblicima tjelesnog zlostavljanja prednjači udaranje dlanom/šamar (otac 30,5%; majka 29,6%) te udaranje šakom ili nekim predmetom (otac 7,2%; majka 6,2%).

Značajni podaci o izloženosti djece i mladih nasilju u obitelji prikupljeni su 2009. godine kao dio složenog istraživanja čiji je cilj bio ispitati povezanost psihopatskih tendencija s izraženošću antisocijalnog ponašanja mladića i djevojaka, osobinama njihovih obitelji te viktimizacijom (tjelesno i seksualno zlostavljanje te svjedočenje nasilju među roditeljima) (Ručević, 2010.). U istraživanju je sudjelovalo 1 727 učenika (48% mladića i 52% djevojaka) različitih škola od 7.

razreda osnovne škole do 4. razreda srednje škole s područja Osječko-baranjske županije i Grada Zagreba. Raspon dobi sudionika bio je od 13 do 20 godina ($M=16,14$; $SD=1,45$). U istraživanju je korišten Upitnik zlostavljanosti u djetinjstvu koji je konstruirala N. Pećnik (2003.). Usporedba djece/mladih iz opće populacije ($N=1\ 346$) s mladima izdvojenima iz obitelji u institucije zbog društveno neprihvatljivog i delinkventnog ponašanja ($N=381$), koji su sudjelovali u ovom istraživanju, pokazuje da su mladi koji su u institucionalnom tretmanu statistički značajno češće bili izloženi svim oblicima viktimizacije: 2,4 puta češće su bili izloženi tjelesnom zlostavljanju, 4 puta više spolnom zlostavljanju te 4,6 puta više sukobima među roditeljima. Upravo zbog ovog specifičnog uzorka mogućnosti usporedbe nalaza ovog istraživanja s rezultatima istraživanja koji su dobiveni na uzorcima redovne populacije učenika su ograničene.

Značajne podatke o nasilnim odgojnim postupcima omogućilo je istraživanje obilježja i prediktora odgojnih postupka roditelja mlađih adolescenata (Pećnik i Tokić, 2011.). U istraživanju je sudjelovalo 1 074 djece prosječne dobi 13 godina, 983 njihovih majki i 845 njihovih očeva. Radi se o probabilističkom klaster uzorku učenika 7. razreda Hrvatske. U cjelini, 73,3% djece je izjavilo da je doživjelo tjelesno kažnjavanje od majke, a njih 66,2% od oca. Visoko je slaganje ovih podataka s onima koji su dali roditelji. Tako je 78,4% majki i 63,3% očeva izjavilo da su jedan ili više puta udarili svoje dijete (Pećnik i Tokić, 2011.).

Iz ovog kratkog pregleda, možemo uočiti da do sada u Hrvatskoj nije bilo provedeno niti jedno ciljano epidemiološko istraživanje svih oblika nasilja na probabilističkom uzorku djece koje bi moglo predstavljati valjani »okvir« za praćenje ove pojave, njezinih korelata i procjenjivanje učinaka različitih intervencija usmjerenih na smanjivanje nasilja nad djecom. Također nije provedeno niti jedno istraživanje u kojem se incidencija ispitivala za neko vremenski ograničeno i djetetu vremenski blisko razdoblje (npr. posljednji mjesec ili posljednja godina).

Provođenje prvog ciljanog epidemiološkog istraživanja nasilja nad djecom omogućeno je sudjelovanjem Hrvatske u međunarodnom FP7 projektu BECAN. Ovaj međunarodni projekt pokrenut je zbog nedostatka relevantnih i međunarodno usporedivih podataka u regiji te ubrzanim promjenama koje se događaju u zemljama jugoistočne Europe.

U ovom radu prikazat ćemo osnovne pokazatelje rasprostranjenost tjelesnog i psihičkog nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj. Pritom je, kao što je u metodologiji detaljnije objašnjeno, napravljena distinkcija između dvije razine »težine« svakog od ovih tipova nasilja te se u ovom radu razlikuju četiri kategorije nasilnih postupaka: psihička agresija, psihičko zlostavljanje, tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje.

PROBLEMI

1. Ispitati dobne i spolne razlike u prevalenciji pojedinih oblika nasilja nad djecom u obitelji tijekom djetinjstva i incidenciji u proteklih godinu dana.
2. Utvrditi tko su počinitelji pojedinih oblika nasilja nad djecom u obitelji i njihove razlike s obzirom na dob i spol djece koja su doživjela nasilje.

3. Ispitati povezanost različitih oblika izloženosti djece nasilju u obitelji i njihovog doživljaja viktimizacije.
4. Ispitati udio djece koja su bila izložena višestrukoj viktimizaciji tijekom djetinjstva i u proteklih godinu dana.
5. Ispitati emocionalne reakcije djece na ispunjavanje upitnika.

METODA

Podaci prikazani u ovom radu prikupljeni su u sklopu međunarodnog istraživačkog projekta FP7 BECAN – *Balkan Epidemiological Study on Child Abuse and Neglect*. Uz Hrvatsku, u projektu sudjeluju sljedeće zemlje jugoistočne Europe: Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Grčka, Makedonija, Rumunjska, Srbija i Turska. Projekt se sastoji od dva dijela – epidemiološkog istraživanja i analize prijavljenih slučajeva zlostavljanja i zanemarivanja djece.

UZORAK

U istraživanju je planirano korištenje probabilističkog stratificiranog klaster uzoraka od 2% djece u dobi od 11, 13 i 16 godina, redovnih polaznika škola. Stratifikacija je planirana prema urbaniziranosti naselja u kojima djeca žive (ruralne i urbane sredine). Učenici 5. i 7. razreda osnovne škole i 2. razreda srednje škole odabrani su kao dobno ekvivalentna skupina planiranog uzorka. Planirani obuhvat istraživanja za Hrvatsku bio je uzorak od najmanje 3 000 djece. U istraživanju je sudjelovalo 3 644 djece⁷, što predstavlja 2,62% djece u dobi od 11, 13 i 16 godina, redovnih polaznika škola.⁸

Tablica 1.

Uzorci za pojedine razrede s distribucijom po spolu i dobi

	Ukupno	Mladići	Djevojke	Dob	
				M	SD
5. r.	1 223	49,8%	50,2%	11,05	0,377
7. r.	1 188	49,5%	50,5%	13,05	0,402
2. r. SŠ	1 233	47,4%	52,6%	16,08	0,449

M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija

⁷ Od djece koja su bila uključena u istraživanje, 98,78% ih je zadržano u obradi podataka, dok je 45 upitnika isključeno iz analiza zbog pogrešaka u ispunjavanju.

⁸ U istraživanju je sudjelovalo i 2 808 (74,8%) roditelja djece koja su sudjelovala u istraživanju. S obzirom da u ovom radu ne koristimo rezultate koji su dobiveni temeljem sudjelovanja roditelja, uzorak roditelja neće biti detaljno opisan.

Kao što je vidljivo iz tablice 1., razred koji dijete pohađa dobar je ekvivalent predviđenoj dobi uzorka te će se u daljnjem tekstu koristiti i pojam razredi kao pokazatelji dobi.

Korišten je dvoetafni probabilistički uzorak svake od definiranih dobnih populacija učenika u Hrvatskoj, u kojem je za svaki uzrast, u prvoj etapi birana škola, a u drugoj etapi cijela razredna odjeljenja PPS⁹ metodom slučajnog odabira. Konačni izbor posljednje etape uzorkovanja predstavlja klaster uzorak u kojem su svi članovi odabranih razrednih odjeljenja uvršteni u uzorak istraživanja. Polazeći od ovakvog postupka uzorkovanja, u istraživanju je sudjelovalo 40 osnovnih škola (76 petih razreda i 77 sedmih razreda) te 29 srednjih škola s područja svih županija Republike Hrvatske. Broj upisanih učenika u izabranim razredima iznosio je 1 744 za 5. razrede, 1 771 za 7. razrede, te 1 492 za 2. razrede srednje škole, što čini ukupno 5 007 učenika.

Prosječni odaziv sudionika u ovom istraživanju iznosio je 70,1% u petim, 67,1% u sedmim te 82,6% u drugim razredima srednjih škola. Razlozi neodaziva navedeni su u tablici 2.

Tablica 2.

Razlozi ne sudjelovanja djece u istraživanju

	Odbijanje roditelja	Roditelji nisu poslali suglasnost	Dijete nije bilo u školi	Odbijanje djeteta
5. r.	11,0%	11,9%	4,8%	1,2%
7. r.	12,7%	13,8%	4,6%	1,3%
2. r. SŠ	-	-	11,5%	4,2%

S obzirom da određeni postotak djece iz različitih razloga (npr. izostanak roditeljskog pristanka, vlastito odbijanje ili nedolazak u školu) nije sudjelovao u istraživanju, neuravnoteženosti koje su nastale u dobivenim podacima korigirane su utežavanjem na neodaziv. Tim se postupkom daju nejednake težine odgovorima pojedinih ispitanika kako bi se očuvale planirane proporcije sudionika po urbanizaciji, regiji i drugim obilježjima.¹⁰ Svi rezultati prikazani u ovom radu dobiveni su na takvim, utežanim, podacima. Efektivna veličina uzorka prikazana je kao ekvivalent broja ispitanika nakon što je uzorak korigiran utežavanjem u tablici 3. Navedena promjena u statističkoj snazi uzorka nastaje zbog korekcija u kojima bi se moglo dogoditi da jedan ispitanik vrijedi za dvojicu, što je u statističkom zaključivanju nekorektno. Načelni gubitak u statističkoj snazi (mogućnosti zaključivanja s

⁹ PPS (eng. *proportional per size*) je skupina metoda slučajnog odabira kojom se kontrolira vjerojatnost izbora klastera u etapnom uzorkovanju na osnovi informacije o brojnosti krajnjih jedinica uzorkovanja u ovom slučaju učenika. U ovom istraživanju korištena je metoda kumulativnih veličina (eng. *cumulative size method*).

¹⁰ Više informacija o postupku utežavanja čitatelj može naći na: http://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Ponderiranje_-_misticna_strana_anketne_metode.pdf.

uzorka na populaciju) kompenziran je preciznijim poravnanjem uzorka s populacijom po zastupljenosti relevantnih skupina ispitanika (u ovom istraživanju radilo se o zastupljenosti po stupnju urbaniziranosti naselja i udjelu škola u uzorku).¹¹

Tablica 3.

Efektivna veličina uzoraka nakon utežavanja s obzirom na razred i spol sudionika

	Mladići		Djevojke		Ukupno
	N	%	N	%	N
5. r.	506	49,0	527	51,0	1 033
7. r.	496	48,8	522	51,2	1 018
2. r. SŠ	550	49,0	574	51,0	1 124
Ukupno	1 552	48,9	1 623	51,1	3 175

POSTUPAK

Istraživanje je provedeno od veljače do svibnja 2011. godine. Prije provedbe istraživanja dobiveno je odobrenje Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske te suglasnost odgovarajućeg Etičkog povjerenstva.

Roditelji djece čiji su razredi odabrani u uzorak obaviješteni su o istraživanju tijekom redovnih roditeljskih sastanaka u školi od istraživača zaduženog za prikupljanje podataka u toj školi. Svim roditeljima koji nisu bili u mogućnosti prisustvovati roditeljskom sastanku poslana su pismene informacije o istraživanju. Za djecu mlađu od 14 godina, odnosno djecu koja pohađaju osnovnu školu, zatražen je pismeni pristanak roditelja za njihovo sudjelovanje u istraživanju. Prema hrvatskom Etičkom kodeksu istraživanja s djecom (Ajduković i Kolesarić, 2003.), za djecu stariju od 14 godina nije potrebno tražiti pristanak roditelja, već oni trebaju biti informirani o istraživanju, što je i učinjeno.

Djeci osnovnoškolske dobi koja su imala pristanak roditelja objašnjena je svrha istraživanja i postupak provedbe te su sami odlučili žele li sudjelovati. Sudionicima je obećana anonimnost i povjerljivost te su im objašnjeni izuzeci od navedenih pravila, odnosno obveza istraživača da prijavi informacije o nasilju nad djecom koje je dobio u izravnoj komunikaciji s djetetom. Isti postupak primijenjen je sa svim učenicima srednjoškolske dobi. Djeca su upitnike ispunjavala jedan školski sat (45 minuta) i s njima su u učionici uvijek bila dva istraživača koja su im odgovarala na postavljena pitanja prema unaprijed pripremljenim standardiziranim uputama.

¹¹ Kako je posljedica utežavanja da sudionici dobivaju »težine« koje nisu cijeli brojevi, brojevi ispitanika u tablicama zaokruženi su na cijele brojeve.

Djeca koja su sudjelovala u istraživanju dobila su i zapečaćene kuverte s upitnicima za roditelje koji su bili označeni istom šifrom kao i dječji upitnici, kako bi se njihovi podaci naknadno mogli upariti. Nakon završetka ispunjavanja upitnika, djeca su svoje upitnike stavljala u veliku kuvertu kako se pojedinačni upitnik djeteta ne bi mogao identificirati. Na kraju sata istraživači su im podijelili zahvalnice za sudjelovanje i telefonski broj Hrabrog telefona s čijim stručnjacima su mogli razgovarati ukoliko ih je sadržaj istraživanja uznemirio.

INSTRUMENTARIJ

SOCIODEMOGRAFSKA I OPĆA PITANJA

Prikupljeni su podaci o spolu, dobi, narodnosti, religijskoj pripadnosti i religioznosti djeteta, obrazovnom, radnom i bračnom statusu roditelja, broju osoba s kojima dijete živi i njihovom srodstvu s djetetom, informacije o školi koju pohađa, školskom uspjehu i izostajanju s nastave, procjena financijskih mogućnosti djetetove obitelji te čestini korištenja pojedinih usluga na internetu, poput društvenih mreža.

MODIFICIRANI UPITNIK ZA PROCJENU INCIDENCIJE I PREVALENCIJE ZLOSTAVLJANJA I ZANEMARIVANJA DJECE

U istraživanju je korišten Modificirani upitnik za procjenu incidencije i prevalencije zlostavljanja i zanemarivanja djece (MUP-IPZZ). Radi se o prilagodbi međunarodnog instrumenta za procjenu incidencije i prevalencije izloženosti djece zlostavljanju poznatog kao *ISPCAN Child Abuse Screening Tool - Children's Version (ICAST-C)* (Zolotor i sur. 2009.). Instrument je za potrebe BECAN projekta modificiran na temelju provedenih fokusnih grupa s djecom i roditeljima¹² te pilot istraživanja provedenog u školama u svim zemljama sudionicama. S obzirom da su u nekim zemljama sudionicama djeca u dobi od 11 godina imala poteškoća s brzinom čitanja, priređene su dvije verzije upitnika – dulja i kraća.

Duža verzija upitnika, namijenjena učenicima 7. razreda osnovne i 2. razreda srednje škole, sastoji se od 52 pitanja o dječjim iskustvima vezanim uz ponašanje članova obitelji s kojima žive. Kraća verzija za djecu koja pohađaju 5. razred osnovne škole ima 47 pitanja¹³.

¹² Postupak provođenja fokusnih grupa kao dio postupka pripreme instrumentarija za istraživanja u Hrvatskoj detaljno su opisali Ajduković, Rajter i Sušac (2010.).

¹³ Upitnici za djecu koja pohađaju 5. razred osnovne škole kraći su za 10 pitanja od upitnika za starije učenike, kako bi ih većina djece stigla ispuniti tijekom jednog školskog sata. Pri tome se 5 pitanja odnosi na ponašanja koja su djeca mogla doživjeti u obitelji, a 5 pitanja odnosi se na okolnosti u kojima obitelj živi te na procjenu uspješnih metoda odgoja.

Pitanja obuhvaćaju različita ponašanja članova obitelji, od korištenja nagrada, razgovora i objašnjavanja kao odgojnih postupaka, preko tjelesnog i drugih načina kažnjavanja, do različitih oblika psihičkog i tjelesnog zlostavljanja te zanemarivanja. Zadatak sudionika bio je na ponuđenoj skali označiti jesu li doživjeli navedeno ponašanje te, ukoliko su ga doživjeli u proteklih godinu dana, koliko se često to događalo. Ponuđeni odgovori za čestinu doživljavanja tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci) bili su: *jednom ili dvaput godišnje (1-2 puta), nekoliko puta godišnje (3-5 puta), jednom mjesečno ili u dva mjeseca (6-12 puta), nekoliko puta mjesečno (13-50 puta) i jednom tjedno ili češće (više od 50 puta)*. Uz navedene, bili su ponuđeni i sljedeći odgovori: *ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije, nikada u životu i ne želim odgovoriti*. To je omogućilo da se uz incidenciju u protekloj godini procijeni i prevalencija nasilja doživljenog tijekom života. Djeca koji su u prošloj godini ili ranije doživjela određeno ponašanje od strane nekog od članova obitelji trebala su označiti i tko se sve prema njima na taj način ponašao. Ponuđeni odgovori bili su: *otac/očuh, drugi muškarac u obitelji, majka/maćeha, druga žena u obitelji, dječak/mladić u obitelji i djevojčica/djevojka u obitelji*, pri čemu je bilo moguće označiti više odgovora. U upitniku se također nalaze i pitanja o izloženosti djece seksualnom nasilju unutar i izvan obitelji, što će biti prikazano u zasebnom članku.

Na samom kraju upitnika nalazi se 6 pitanja o tome kako je sudionicima bilo ispunjavati upitnik, imaju li još neka značajna iskustva u obitelji o kojima nisu bili pitani te imaju li prijedloge kako spriječiti nasilje nad djecom.

OPERACIONALIZACIJA POJMOVA I KATEGORIZACIJA POJEDINI NASILNIH POSTUPAKA

U ovom tekstu koristi se pojam nasilje kao krovni pojam za široki raspon neprihvatljivog postupanja roditelja/skrbnika i ostalih članova obitelji prema djeci. Korištenje pojma nasilja kao nadređenog pojma korespondira i s određenjima koja su prisutna u hrvatskom zakonodavstvu, a u kojem se ovisno o težini djela i posljedica, koriste i pojmovi nasilje i zlostavljanje¹⁴. Potrebno je napomenuti da se u većini istraživanja i relevantnih dokumenata (npr. WHO, 2002.; WHO i IPSCAN, 2006.) koristi pojam zlostavljanje (eng. *abuse* ili *maltreatment*) te da se kao vrste, odnosno javni oblici zlostavljanja navode tjelesno, emocionalno/psihičko¹⁵

¹⁴ Više o zakonskoj regulativi o nasilju i zlostavljanju djece te o terminološki preklapanjima i poteškoćama definiranja može se naći u tekstu Ajduković i sur. (2010.).

¹⁵ O terminološkim nesuglasicama u korištenju pojmova emocionalno ili psihičko (autorice koriste pojam psihološko) nasilje može se više vidjeti u Bilić, Buljan Flander i Hrpka (2012.: 120-121). Iako se u znatnom broju međunarodno relevantnih dokumenata (npr. WHO i IPSCAN, 2006.) i studija (Trocmé i sur., 2010.) koristi pojam *emotional abuse*, odnosno emocionalno zlostavljanje, u BECAN projektu slijedom upitnika (ICAST-C) (Zolotor i sur., 2009.) koji se koristio u istraživanju koristi se pojam *psychological victimization* koju polazeći od našeg Psihologijskog rječnika (Petz, 2005.), prevodimo kao psihičko, a ne psihološko nasilje, odnosno viktimizaciju.

i seksualno zlostavljanje te zanemarivanje. U epidemiološkom dijelu BECAN projekta prvobitno su se koristili pojmovi psihičko, tjelesno i seksualno zlostavljanje te zanemarivanje, da bi se na kraju projekta odlučilo da će se zbog sadržaja pitanja u epidemiološkom upitniku, a koji se odnosi na široki raspon ponašanja roditelja i ostalih članova obitelji, koristiti pojmovi psihičko i tjelesno nasilje te da će se odgovarajuće ponašanja iz upitnika prikazivati u ove dvije kategorije. U hrvatskom dijelu epidemiološkog istraživanja, temeljem našeg dodatnog istraživanja, razdvojili smo tjelesno nasilje na tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje¹⁶ te psihičko nasilje na psihičku agresiju i psihičko zlostavljanje.

Paralelno s provedbom BECAN projekta, provedeno je i istraživanje manjeg opsega (Delale i sur., 2011.) čiji je cilj bio utvrditi koliko se pojedina ponašanja korištena u upitnicima u BECAN projektu procjenjuju zlostavljajućima po djecu od strane učenika 2. razreda srednje škole, studenata pomagačkih struka i stručnjaka koji rade s djecom. Uz to, ispitivalo se kako stručnjaci koji se bave proučavanjem odgoja djece kategoriziraju ponašanja koja djeca doživljavaju, s obzirom na prirodu tih postupaka i njihovu čestinu. Na temelju svih dobivenih rezultata i pregleda literature koja se bavi ovim područjem, čestice su podijeljene u 8 kategorija. Dvije kategorije koje se ne odnose na nasilne postupke imenovane su kao »alternative kažnjavanju« (4 čestice) i »oduzimanje privilegija« (3 čestice). Psihičko nasilje podijeljeno je u dvije kategorije: »psihička agresija« (9 čestica) te »psihičko zlostavljanje« (9 čestica). Tjelesno nasilje je također podijeljeno u dvije potkategorije: »tjelesno kažnjavanje« (6 čestica) i »tjelesno zlostavljanje« (11 čestica). Preostale dvije kategorije su »zanemarivanje« (5 čestica) i »seksualno nasilje« (6 čestica).

U ovom radu bit će prikazani rezultati za sljedeće 4 kategorije nasilnih postupaka: psihička agresija, psihičko zlostavljanje, tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje.

Psihometrijski gledano, najniži Cronbach alfa koeficijenti dobiveni su za najmlađe učenike (tablica 4.). Slični koeficijenti dobiveni su pri konstrukciji IPSCAN-ovog ICAST upitnika po kojem je konstruiran upitnik koji smo koristili u ovom istraživanju. Tako su Zolotor i suradnici (2009.) za ICAST-C računali unutarnju pouzdanost za 9 čestica koje se odnose na tjelesnu viktimizaciju i 7 čestica koje se odnose na psihičku viktimizaciju za djecu u dobi od 11 do 18 godina i utvrdili da je Cronbach alfa koeficijent za tjelesnu viktimizaciju 0,77, a za psihičku 0,77. Dunne i suradnici (2009.) dobili su u retrospektivnom istraživanju s mladima u dobi od 18 do 26 godina (ICAST-R upitnik) Cronbach alfa koeficijent za tjelesnu viktimizaciju 0,61, a za psihičku 0,62.

S obzirom da je za učenike 5. razreda upitnik bio skraćeni za dvije čestice koje se odnose na kategoriju psihičke agresije i jednu česticu koja se odnosi na kategoriju tjelesnog

¹⁶ Iako je tjelesno kažnjavanje i zlostavljanje povezano, a djeca koja doživljavaju tjelesno zlostavljanje su pod nekoliko puta većim rizikom da će doživjeti tjelesno zlostavljanje, više autora u nas, uz dosta opreza, ipak razdvojeno razmatra ova dva fenomena (Pečnik, 2003.; Vidović, 2008.; Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012.).

zlostavljanja, sve analize koje se odnose na usporedbu dobnih skupina napravljene su samo za one čestice koje su zajedničke svim sudionicima.

U analizama koje se odnose na prevalenciju i incidenciju doživljenog nasilja podaci su dihotomizirani kao NE i DA odgovori. Ako je dijete na bilo kojoj čestici koja se odnosi na pojedinu kategoriju nasilnih postupaka označilo da je to doživjelo, to se računalo kao DA. U manjem dijelu analiza, onih koje se odnose na čestinu doživljavanja pojedinog oblika nasilja u protekloj godini, koristi se aritmetička sredina i standardna devijacija. Ove skale kreirane su kao prosječni odgovor na česticama unutar pojedine kategorije, pri čemu su odgovori na česticama kodirani na skali od 0 (*nije se dogodilo u prošloj godini*) do 5 (*jednom tjedno ili češće*). U tablici 4. prikazane su pouzdanosti (α) tako kreiranih skala.

Tablica 4.

Pouzdanost i totalni rasponi za skale čestine doživljenog nasilja (Cronbach alfa koeficijent)

Kategorija	5. r.		7. r.		2. r. SŠ		k
	α	TR	α	TR	α	TR	
Psihička agresija	0,743	0-4,67	0,792	0-5,00	0,769	0-4,57	7
Psihičko zlostavljanje	0,583	0-2,44	0,764	0-3,44	0,753	0-3,38	9
Tjelesno kažnjavanje	0,741	0-4,00	0,752	0-4,67	0,760	0-5,00	6
Tjelesno zlostavljanje	0,643	0-3,00	0,798	0-4,38	0,699	0-2,88	10

α - Cronbach alfa

TR – totalni ostvareni raspon rezultata

k – broj čestica

OPĆA SAMOPROCJENA VIKTIMIZACIJE U OBITELJI

Nakon što su ispunili pitanja koja se odnose na roditeljske odgojne postupke i iskustvo s nasiljem u obitelji, djeca su na šest skala od tri stupnja procijenila smatraju li jesu li, te u kojem intenzitetu (blažem ili težem), u obitelji doživjela tjelesno kažnjavanje, tjelesno zlostavljanje, psihičko zlostavljanje i seksualno zlostavljanje te zanemarivanje. Radi se o sintetskim procjenama doživljaja zlostavljanja u djetinjstvu koje u analizama imenujemo kao opću procjena doživljenog pojedinog oblika nasilja.

REZULTATI I RASPRAVA

IZLOŽENOST NASILJU TIJEKOM ŽIVOTA

U tablicama koje slijede prikazani su rezultati za prevalenciju različitih kategorija nasilja koje su doživjela djeca prema dobnoj skupini i prema spolu. U prilogu 1. zasebno su za svaku

kategoriju nasilnih postupaka u obitelji navedene distribucije odgovora za svaku pojedinu česticu te odgovarajuće središnje vrijednosti¹⁷.

U tablici 5. prikazani su udjeli djece koja su tijekom života doživjela neko od nasilnih ponašanja u obitelji te razlike među dobnim skupinama u broju djece koja su doživjela neko od nasilnih ponašanja.

Tablica 5.

Prevalencija različitih kategorija nasilja nad djecom u obitelji

Kategorija	5.r.	7.r.	2.r. SŠ	χ^2 (df=2)
Psihička agresija	59,0%	77,1%	82,5%	156,87**
Psihičko zlostavljanje	22,8%	26,8%	34,8%	38,23**
Tjelesno kažnjavanje	56,1%	68,4%	72,3%	63,60**
Tjelesno zlostavljanje	26,2%	34,0%	40,7%	48,10**

χ^2 – rezultat hi-kvadrat testa; df – broj stupnjeva slobode

** p < 0,01

Iz navedene tablice vidljivo je da je najveći broj djece tijekom života doživio neki od oblika psihičke agresije (χ^2 -testom je testirana hipoteza jednake učestalosti po dobi). Smjer razlika po dobi je konzistentan, tako da je među najstarijim sudionicima, odnosno srednjoškolcima najviše onih koji su doživjeli sve kategorije nasilnih postupaka. Slijede učenici 7. razreda, a očekivano je najmanja prevalencija različitih oblika nasilja u obitelji tijekom života u najmlađoj dobnoj skupini.

S obzirom na jasan trend porasta prevalencije nasilja s dobi djece, pri usporedbi s podacima dobivenim u prethodnim istraživanjima, uspoređivat ćemo dobno najsličnije uzorke. Usporedba naših podataka za učenike 2. razreda srednjih škola s onima koje je dobila Poliklinika za djecu grada Zagreba (Buljan Flander, 2007.) na uzorku učenika 4. razreda srednjih škola, pokazala je da je dobivena prevalencija tjelesnog zlostavljanja u ovom istraživanju (41,1%) veća s obzirom i na stroži (15,9%) i na blaži kriterij (30,5%) korišten u istraživanju Poliklinike. I usporedba podataka za psihičku agresiju (83,4%) i psihičko zlostavljanje (34,1%) iz našeg istraživanja upućuje na veću prevalenciju u odnosu na podatke Poliklinike o emocionalnom zlostavljanju i po strožem (16,5%) i po blažem kriteriju (48,3%).

Podaci našeg istraživanja za učenike 7. razreda osnovnih škola, prema kojima je 68,4% djece doživjelo barem jednom u životu neki od oblika tjelesnog kažnjavanja (neovisno je

¹⁷ Iako su distribucije rezultata izrazito asimetrične, odabrano je korištenje aritmetičke sredine i standardne devijacije kao statističkih pokazatelja. Korištenje drugih mjera kao što je dominantna ili središnja vrijednost, koje bi statistički bile opravdane za asimetrične distribucije, ne pridonosi osjetljivosti pokazatelja, a time i smanjuje informativnost navedenih pokazatelja.

li počinitelj otac ili majka), su tek neznatno niži od podataka koji su za istu dobnu skupinu dobile Pećnik i Tokić (2011). U njihovom je istraživanju 73,3% djece izjavilo da je doživjelo tjelesno kažnjavanje od majke, a 66,2% od oca.

U tablici 5. prikazani su udjeli djece s prevalencijom doživljenih različitih kategorija nasilja u obitelji tijekom života s obzirom na spol i dob te su testirane razlike prema spolu za svaku dobnu skupinu.

Tablica 6.

Prevalencija različitih kategorija doživljenog nasilja u obitelji prema spolu djeteta

	Dob	Mladići	Djevojke	$\chi^2(df=1)$
Psihička agresija	5. r.	62,1%	55,9%	4,88*
	7. r.	74,0%	80,0%	3,86*
	2. r. SŠ	80,9%	84,1%	1,91
Psihičko zlostavljanje	5. r.	26,5%	19,3%	7,06**
	7. r.	26,1%	27,4%	0,21
	2. r. SŠ	32,6%	36,9%	2,18
Tjelesno kažnjavanje	5. r.	59,7%	52,7%	4,67*
	7. r.	66,7%	69,9%	1,11
	2. r. SŠ	68,9%	75,5%	6,02*
Tjelesno zlostavljanje	5. r.	32,5%	20,1%	19,26**
	7. r.	33,1%	34,9%	0,35
	2. r. SŠ	37,4%	43,8%	4,64*

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Postoje spolne razlike u broju djece koja su doživjela neki od oblika psihičke agresije kod učenika 5. i 7. razreda. U petom razredu više je dječaka nego djevojčica doživjelo psihičku agresiju, dok kod učenika sedmog razreda djevojčice doživljavaju više ovih nasilnih postupaka. Razlika prema spolu djece koja su doživjela neki od oblika psihičkog zlostavljanja tijekom života pokazala se značajnom samo kod učenika u 5. razredu osnovne škole. U ovoj dobnoj skupini više je dječaka nego djevojčica doživjelo neki od pojavnih oblika psihičkog zlostavljanja. Tjelesno kažnjavanje doživjelo je preko polovice mladića i djevojaka u svim dobnim skupinama, s time da je najviša prevalencija kod djevojaka u 2. razredu srednje škole (75,5%). I za doživljavanje tjelesnog kažnjavanja i za doživljavanje tjelesnog zlostavljanja postoje razlike u broju djevojaka i mladića koji su doživjeli neki od oblika ovih ponašanja kod najmlađe i kod najstarije dobne skupine. Pri tome je kod učenika petih razreda više dječaka nego djevojčica doživjelo neki od oblika tjelesnog zlostavljanja, dok je kod srednjoškolaca taj smjer obrnut, odnosno više je djevojaka nego mladića doživjelo neki od oblika tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja.

Općenito, veću izloženost dječaka u odnosu na djevojčice tjelesnom zlostavljanju pokazala su brojna istraživanja. Tako se u UNICEF-ovom istraživanju u 29 država u čijem su fokusu bila djeca dobi do 14 godina ili mlađa, a procjene su davale majke, pokazalo da su pod većim rizikom za zlostavljanje dječaci (Akmatov, 2011.). U recentnoj studiji provedenoj u sedam zemlja pokazalo se da su mladići retrospektivno iskazivali značajno veću prevalenciju tjelesnog zlostavljanja od djevojaka (Dunne i sur., 2009.). Pod tim vidom, podaci dobiveni u našem istraživanju, po kojem je prevalencija tjelesnog zlostavljanja u najstarijoj dobnoj skupini veća za djevojke nego mladiće, odstupaju od većine dosadašnjih istraživanja.

INCIDENCIJA DOŽIVLJENOG NASILJA U PROTEKLOJ GODINI

Uz prevalencije tijekom života, prikazani su i podaci za incidenciju za pojedine kategorije nasilja nad djecom u obitelji u protekloj godini u odnosu na vrijeme istraživanja¹⁸. Tablica 7. prikazuje udio djece koja su doživjela neki od oblika nasilja u obitelji unutar opće populacije.

Tablica 7.

Incidencija doživljavanja različitih kategorija nasilja nad djecom u obitelji u protekloj godini

Kategorija	5.r.	7.r.	2.r. SŠ	$\chi^2(df=2)$
Psihička agresija	54,7%	70,5%	74,4%	98,88**
Psihičko zlostavljanje	19,4%	20,0%	26,5%	18,56**
Tjelesno kažnjavanje	44,8%	47,5%	35,7%	32,22**
Tjelesno zlostavljanje	22,2%	25,7%	24,0%	3,30

** $p < 0,01$

I kod incidencije za proteklu godinu u odnosu na godinu istraživanja, kao i kod prevalencije, najprisutnija je psihička agresija kod svih dobnih skupina (χ^2 -testom je testirana hipoteza jednake učestalosti po dobi). Incidencija psihičke agresije raste s dobi, dok je kod psihičkog zlostavljanja incidencija podjednaka za učenike 5. i 7. razreda i manja je u odnosu na učenike 2. razreda srednje škole. Tjelesno kažnjavanje u protekloj godini najzastupljenije je kod učenika koji pohađaju 7. razred osnovne škole, zatim među učenicima 5. razreda, a najmanja prevalencija u protekloj godini je kod učenika 2. razreda srednje škole. Razlike među dobnim skupinama ne pojavljuju se samo kod tjelesnog zlostavljanja, gdje su djeca u sve tri dobne skupine podjednako bila izložena ovim postupcima.

U tablici 8. prikazana je incidencija različitih kategorija nasilja s obzirom na spol i dob.

¹⁸ S obzirom da je istraživanje provedeno 2011. godine, ovo razdoblje odnosi se na 2010. godinu.

Tablica 8.

Incidencija različitih kategorija nasilja nad djecom u obitelji u protekloj godini prema spolu i dobi

	Dob	Mladići	Djevojke	$\chi^2(df=1)$
Psihička agresija	5. r.	58,0%	51,4%	4,23*
	7. r.	68,7%	72,3%	1,50
	2. r. SŠ	70,8%	77,8%	7,08**
Psihičko zlostavljanje	5. r.	22,8%	16,2%	6,73**
	7. r.	19,4%	22,8%	0,18
	2. r. SŠ	25,1%	27,8%	1,04
Tjelesno kažnjavanje	5. r.	49,7%	40,2%	8,68**
	7. r.	47,6%	47,4%	0,00
	2. r. SŠ	32,7%	38,6%	3,99*
Tjelesno zlostavljanje	5. r.	28,0%	16,6%	18,25**
	7. r.	24,6%	26,8%	0,60
	2. r. SŠ	20,6%	27,3%	6,55*

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Među učenicima 2. razreda srednje škole više je djevojaka nego mladića doživjelo neki od postupaka uključenih u kategoriju psihičke agresije. Kod mlađih dobnih skupina samo se kod učenika 5. razreda pojavila razlika prema spolu, odnosno više dječaka nego djevojčica je doživjelo neki oblik psihičke agresije.

Kod djece u 5. razredu osnovne škole više je dječaka nego djevojčica doživjelo neki od oblika psihičkog zlostavljanja. U starijim dobnim skupinama ovi oblici ponašanja jednako su prisutni i kod djevojaka i kod mladića. Tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje jednako je zastupljeno među djevojkama i mladićima u 7. razredu osnovne škole. U najmlađoj dobnj skupini više je dječaka nego djevojčica doživjelo neki od oblika tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja, dok je u najstarijoj dobnj skupini više djevojaka nego mladića doživjelo neki od oblika tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja u protekloj godini. Dakle, i u ovim analizama pokazao se isti dobnj i spolni trend kao i za podatke o prevalenciji za cijelo djetinjstvo (tablica 6.).

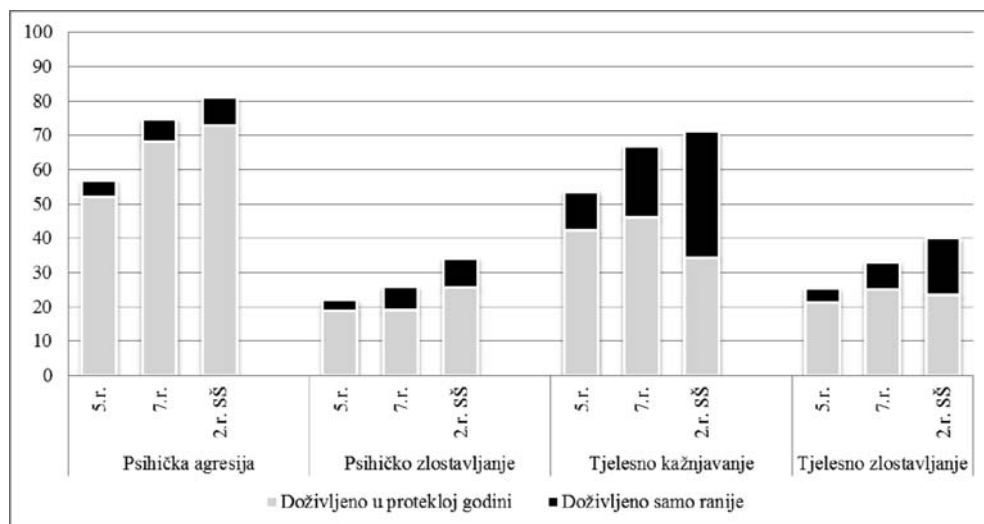
USPOREDBA PREVALENCIJE I INCIDENCIJE DOŽIVLJENOG NASILJA

Kao što je vidljivo iz podataka na slici 1., psihička agresija i psihičko zlostavljanje pokazuju sličan trend. U starijim dobnim skupinama više je djece koja su ove postupke doživjela ranije, ali i u protekloj godini, u odnosu na mlađe dobnj skupine. Najizraženija razlika po dobnim skupinama pojavila se kod tjelesnog kažnjavanja. Pokazalo se da je kod najstarije dobnj skupine najveći broj djece koji je doživio ove postupke samo ranije u životu, ali ne

i tijekom protekle godine. Tjelesno zlostavljanje specifično je po tome što iako broj djece koja su doživjela ove postupke tijekom života raste s dobi, nema razlike u broju djece koja su doživjela ove postupke tijekom protekle godine.

Slika 1.

Usporedba doživljavanja različitih kategorija nasilja nad djecom u obitelji u protekloj godini i ranije u djetinjstvu po dobnim skupinama

Podaci upućuju da se s porastom dobi djece mijenjaju obrasci nasilnih postupaka u obitelji. Tako se smanjuje korištenje tjelesne kazne, povećava se psihičko nasilje, ali neovisno o dobi, djeca su podjednako često izložena postupcima koji se označavaju kao tjelesno zlostavljanje. Ukoliko se radi o roditeljima kao počiniteljima, opravdano je pitanje koriste li roditelji srednjoškolaca rjeđe tjelesnu kaznu (npr. udarac po stražnjici, šamar ili zavrtnje uha) jer smatraju da je to neprimjereno prema 16-godišnjacima. Također se može postaviti pitanje je li povećano psihičko nasilje prema srednjoškolicima odraz nastojanja da se sa starijom djecom više razgovara, što može u razdoblju adolescencije dovesti do produblivanja uobičajenih sukoba, pa tako i do više psihičkog nasilja (npr. vrijeđanja).

Treba naglasiti da iako nema dobne razlike u izloženosti tjelesnom zlostavljanju, odnosno da je neovisno o dobi, neki od takvih postupaka doživjelo je nešto više od 20% djece. No, kad se uzme u obzir spol, mogu se uočiti zanimljivi podaci: s odrastanjem, djevojke su više izložene tjelesno zlostavljačkim postupcima u obitelji, a mladići manje. I ovaj podatak zahtijeva dodatna istraživanja imajući na umu da počinitelji zlostavljanja u obitelji mogu biti ne samo roditelji, već i braća i sestre. Naime, ukoliko se radi o braći i sestrama kao počiniteljima, opravdano je pretpostaviti da se odrastanjem dolazi do boljeg definiranja odnosa moći te se zbog toga smanjuje nasilje (Caffaro i Conn-Caffaro, 2010.).

RAZLIKE U ČESTINI DOŽIVLJAVANJA RAZLIČITIH KATEGORIJA NASILJA NAD DJECOM U OBITELJI

Kako bi se ispitalo postojanje razlika u čestini doživljavanja različitih kategorija nasilja nad djecom u obitelji kod one djece koja su doživjela različite oblike nasilja u protekloj godini, rezultati o čestini formirani su kao prosječan rezultat na česticama skaliranima od 1 do 5, pri čemu veći broj označava češće doživljavanje nekog ponašanja. Rezultati su izračunati samo za one sudionike koji su imali preko 80% odgovorenih pitanja u pojedinoj kategoriji nasilnih postupaka.

Deskriptivni podaci za kategorije po dobnim skupinama te statistički testovi razlika među aritmetičkim sredinama dobnih skupina koje su računane analizom varijance i Scheffevim testom za utvrđivanje razlika među grupama prikazani su u tablici 9. U tablici 9. prikazani su podaci samo za onu djecu koja su doživjela neki od nasilnih postupaka unutar određene kategorije tijekom protekle godine.

Tablica 9.

Razlika u čestini doživljavanja nasilja prema dobi kod djece koja su doživjela pojedini oblik nasilja tijekom protekle godine¹⁹

	5. r.			7. r.			2. r. SŠ			F	df	Scheffe		
	M	SD	TR	M	SD	TR	M	SD	TR			t ₅₋₇	t ₅₋₂	t ₇₋₂
Psihička agresija	0,79	0,740	0,14-4,67	0,83	0,810	0,14-5,00	0,94	0,823	0,14-4,57	6,133**	2,1900		**	*
Psihičko zlostavljanje	0,29	0,289	0,11-2,44	0,42	0,520	0,11-3,44	0,42	0,509	0,11-3,38	4,058*	2,600		*	
Tjelesno kažnjavanje	0,61	0,620	0,17-4,00	0,65	0,680	0,17-4,67	0,58	0,620	0,17-5,00	1,256	2,1192	-	-	-
Tjelesno zlostavljanje	0,37	0,410	0,10-3,00	0,39	0,520	0,10-4,38	0,35	0,420	0,10-2,88	0,679	2,684	-	-	-

F – f-omjer

* p < 0,05; ** p < 0,01

Razlike među dobnim skupinama u čestini doživljavanja različitih kategorija nasilja pojavile su se kod psihičke agresije, gdje srednjoškolci češće doživljavaju ove oblike nasilja u odnosu na mlađe dobne skupine. Kod psihičkog zlostavljanja srednjoškolci češće doživljavaju ova ponašanja u odnosu na djecu u petom razredu. U preostalim kategorijama koje se odnose na tjelesno nasilje nisu pronađene dobne razlike, kada djeca doživljavaju neki

¹⁹ Iako je po obliku distribucija potrebno koristiti neparametrijske statističke testove, korišteni su parametrijski testovi jer kada se koristi utežavanje sudionika, nije moguće zaključivanje o rangovima rezultata zbog frakcioniranja broja ispitanika.

od oblika tjelesnog nasilja nad djecom u obitelji, doživljavaju ih jednako često neovisno o dobnoj skupini.

U tablici 10. prikazani su i podaci o incidencijama za sve oblike nasilja u obitelji te podaci o razlikama među skupinama.

Tablica 10.

Razlike u čestini doživljavanja različitih kategorija nasilja u obitelji kod djevojčica/djevojaka i dječaka/mladića koji su doživjeli neki od nasilnih postupaka tijekom protekle godine

	Dob	Mladići			Djevojke			t	df ²⁰
		M	SD	TR	M	SD	TR		
Psihička agresija	5. r.	0,81	0,673	0,14-3,71	1,05	0,923	0,14-4,67	-1,373	489
	7. r.	0,83	0,74	0,14-5,00	0,74	0,738	0,14-5,00	0,290	627
	2. r. SŠ	0,82	0,832	0,14-4,00	0,84	0,793	0,14-4,57	4,142**	755,34
Psihičko zlostavljanje	5. r.	0,31	0,324	0,11-2,44	0,27	0,235	0,11-1,11	-0,947	161
	7. r.	0,53	0,661	0,11-3,44	0,33	0,345	0,11-1,89	-2,478*	110,22
	2. r. SŠ	0,34	0,344	0,11-2,56	0,48	0,608	0,11-3,38	2,413*	231,91
Tjelesno kažnjavanje	5. r.	0,68	0,727	0,17-4,00	0,52	0,456	0,17-3,00	-2,622*	376,04
	7. r.	0,72	0,783	0,17-4,67	0,59	0,560	0,17-2,83	-1,953	371,01
	2. r. SŠ	0,50	0,528	0,17-3,50	0,65	0,684	0,17-5,00	5,366*	358,88
Tjelesno zlostavljanje	5. r.	0,42	0,461	0,10-3,00	0,29	0,303	0,10-2,44	-2,374*	197,09
	7. r.	0,49	0,647	0,10-4,00	0,31	0,372	0,10-4,38	-2,593*	160,09
	2. r. SŠ	0,32	0,386	0,10-2,50	0,36	0,450	0,10-2,88	0,825	250

t – rezultat t-testa

* p < 0,05; ** p < 0,01

Spolne razlike pokazale su se značajnima u svim kategorijama nasilnih postupaka. Pri tome, djevojke u srednjoj školi češće su izložene psihičkoj agresiji, psihičkom zlostavljanju i tjelesnom kažnjavanju. Kod učenika u sedmom razredu, dječaci su češće izloženi psihičkom i tjelesnom zlostavljanju. Kod učenika u petom razredu, dječaci su češće izloženi tjelesnom kažnjavanju. Što se tiče tjelesnog zlostavljanja, nalazi za učenike 7. razreda u skladu su s nalazima Ručević (2010.) koja je utvrdila da, iako je podjednaki broj mladića i djevojaka (88%) izvijestio barem o jednom obliku tjelesnog nasilja koje su doživjeli od roditelja, mladići su u prosjeku izvještavali o češćem i većem broju različitih oblika doživljenog tjelesnog nasilja od djevojaka.

Potrebno je naglasiti da podaci prikazani u tablicama 9. i 10. pokazuju da je, očekivano, distribucija čestine doživljavanja pojedinih oblika nasilja u obitelji, odnosno pojedinih nasilnih postupaka izrazito pozitivno asimetrična te da je asimetričnost to izraženija što se

²⁰ U slučaju nejednakih varijanci grupa za računanje broja stupnjeva slobode korištena je Welch-Satterthwaite korekcija.

radi o težem obliku nasilja. Dakle, iako značajan broj djece ima iskustva s nasiljem, nasilne postupke, pogotovo one teže, doživljavaju rijetko. U skladu s time su i podaci koje su dobile Profaca (2008.) i Ručević (2010.).

OPĆA PROCJENA VIKTIMIZACIJE U DJETINJSTVU

U tablici 11. prikazane su usporedbe dobnih skupina s obzirom na opću samoprocjenu viktimizacije u obitelji. Radi se o tzv. sintetskim procjenama, odnosno sudionici su procijenili općenito za tri vrste nasilja u obitelji jesu li ih doživljavali tijekom djetinjstva ili ne. Za svaki od oblika, starija djeca procjenjuju značajno češće da su ih doživjela nego mlađa, što je u skladu s već opisanim rezultatima koji se odnose na prevalencije doživljenog nasilja. Uočljivo je da sve dobne skupine u odnosu na rezultate dobivene epidemiološkim upitnikom MUP-IPZZ korištenim u našem istraživanju »podcjenjuju« svoju viktimizaciju. Pogotovo kada se radi o mlađim dobnim skupinama, suzdržanost djece da se postupci roditelja ili starije braće i sestara imenuju kao zlostavljanje je razumljiva, s obzirom da djeca nastoje sačuvati pozitivnu sliku i lojalnost članovima obitelji o kojima su razvojno ovisna i često umanjuju i opravdavaju doživljeno nasilje (Herman, 1996.; Killen, 2001.). U skladu s time su i rezultati novijih empirijskih istraživanja. Tako su npr. Dunne i sur. (2009.) pokazali da je 2/3 mladih koji su retrospektivno izvještavali o doživljenom tjelesnom nasilju navelo da se radilo o opravdanim odgojnim postupcima, a samo ih je 22% reklo da se radilo o neopravdanim odgojnim postupcima. Takva atribucija može pridonijeti umanjivanju iskazivanja doživljenih nasilnih postupaka.

Tablica 11.

Dobne razlike u općoj procjeni doživljavanja pojedinog oblika nasilja u obitelji (χ^2 -testom je provjeravana proporcionalnost raspodjele odgovora u različitim dobnim skupinama)

U obitelji sam doživio/doživjela	Tjelesno kažnjavanje			χ^2	df
	Ne	Da, u blažem obliku	Da, u težem obliku		
5. r.	83,7%	15,7%	0,6%	70,60**	4
7. r.	72,3%	26,7%	1,0%		
2. r. SŠ	68,1%	31,1%	0,8%		
	Tjelesno zlostavljanje			27,15**	4
5. r.	98,8%	0,8%	0,4%		
7. r.	96,7%	2,7%	0,6%		
2. r. SŠ	94,8%	4,6%	0,6%		
	Psihičko zlostavljanje			104,05**	4
5. r.	94,8%	4,7%	0,5%		
7. r.	87,0%	11,3%	1,7%		
2. r. SŠ	79,6%	17,7%	2,7%		

** $p < 0,01$

Podatke za srednjoškolce možemo usporediti s podacima koje je korištenjem iste skale za psihičko nasilje dobila V. Ždero (2009.). U njezinom istraživanju 19,7% mladih procijenilo je da je doživjelo psihičko zlostavljanje, što je gotovo identično 20,4% srednjoškolaca koji su to procijenili u našem istraživanju.

POVEZANOST RAZLIČITIH OBLIKA I NAČINA PROCJENA NASILJA NAD DJECOM U OBITELJI

Tablica 12. prikazuje koeficijente korelacija između pojedinih kategorijom nasilja koje su djeca doživjela u obitelji.

Tablica 12.

Korelacija čestine doživljavanja različitih oblika nasilja u protekloj godini za pojedine dobne skupine

	Psihičko zlostavljanje			Tjelesno kažnjavanje			Tjelesno zlostavljanje		
	5. r.	7. r.	2. r. SŠ	5. r.	7. r.	2. r. SŠ	5. r.	7. r.	2. r. SŠ
Psihička agresija	0,608**	0,553**	0,643**	0,570**	0,467**	0,483**	0,534**	0,475**	0,493**
Psihičko zlostavljanje	-	-	-	0,531**	0,528**	0,487**	0,566**	0,680**	0,618**
Tjelesno kažnjavanje	-	-	-	-	-	-	0,599**	0,674**	0,656**

** p < 0,01

Postoji značajna povezanost među svim kategorijama nasilja nad djecom. Veličina tih korelacija varira od 0,339 do 0,680. Pri tome je najveća korelacija između tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja. To upućuje na zaključak da korištenje blažih oblika tjelesnog nasilja ima tendenciju eskalacije. Polazeći od toga, intenzivnija prevencija korištenja tjelesne kazne u odgoju je nužna, ne samo zbog toga što je ono u Hrvatskoj zabranjeno, već i zbog toga što je povezana s težim oblicima tjelesnog nasilja.

U tablici 13. prikazane su korelacije između općih samoprocjena izloženosti različitim tipovima nasilja u obitelji te procjena izloženosti nasilju u obitelji dobivenih upitnikom MUP-IPZZ za pojedine dobne skupine.

Tablica 13.

Korelacija općih procjena izloženosti nasilju i prevalencije doživljavanja različitih oblika nasilja u obitelji tijekom života dobivenih upitnikom MUP-IPZZ

	Dob	Opća procjena tjelesnog kažnjavanja	Opća procjena tjelesnog zlostavljanja	Opća procjena psihičkog zlostavljanja
Psihička agresija	5. r.	0,255**	0,067*	0,182**
	7. r.	0,231**	0,097**	0,199**
	2. r. SŠ	0,222**	0,106**	0,223**
Psihičko zlostavljanje	5. r.	0,192**	0,122**	0,252**
	7. r.	0,251**	0,142**	0,365**
	2. r. SŠ	0,352**	0,208**	0,449**
Tjelesno kažnjavanje	5. r.	0,339**	0,082*	0,166**
	7. r.	0,333**	0,116**	0,197**
	2. r. SŠ	0,356**	0,118**	0,231**
Tjelesno zlostavljanje	5. r.	0,272**	0,095**	0,226**
	7. r.	0,274**	0,155**	0,284**
	2. r. SŠ	0,356**	0,232**	0,367**
Opća procjena tjelesnog kažnjavanja	5. r.	-	0,108**	0,262**
	7. r.	-	0,333**	0,384**
	2. r. SŠ	-	0,281**	0,353**
Opća procjena tjelesnog zlostavljanja	5. r.	-	-	0,306**
	7. r.	-	-	0,378**
	2. r. SŠ	-	-	0,405**

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Povezanosti između pojedinih oblika nasilja u obitelji procijenjenih upitnikom MUP-IPZZ i opće, sintetske procjene doživljaja viktimizacije u djetinjstvu značajne su, ali niske. Najveća je povezanost za opću procjenu psihičkog zlostavljanje i rezultata koji je dobivane za tu kategoriju temeljem 9 pitanja u MUP-IPZZ upitniku. Kreće se u rasponu od 0,252 za 5. razrede, 0,365 za 7. razreda do 0,449 za 2. razrede srednje škole (raspon zajedničke varijance od 6,35% do 20,16%)

Što se tiče općih procjena viktimizacije za pojedine oblike nasilja, također su sve korelacije značajne. Pri tome je najviša povezanost između opće procjene psihičkog i tjelesnog zlostavljanja (od 0,306 do 0,405) te između opće procjene psihičkog zlostavljanja i tjelesnog kažnjavanja (od 0,262 do 0,384). Polazeći od stava brojnih stručnjaka da tjelesno nasilje uvijek ima i komponentu psihičkog nasilja, ove povezanosti ne iznenađuju. Ipak valja naglasiti da je i kod ovih povezanosti postotak zajednički objašnjene varijance nizak, između 6,86% i 16,4%.

Analiza po dobnim skupinama pokazuje da su za mlađe dobne skupine povezanosti između opće, sintetske procjene, i rezultata na MUP-IPZZ-u, iako statistički značajne, vrlo niske (0,067-0,365), dok su kod srednjoškolaca dosljedno značajne i nešto više u odnosu na mlađe dobne skupine (0,106-0,449). Moguće objašnjenje za ovako niske korelacije je da djeca generalno mogu doživljavati otpor prema imenovanju svojih iskustava u obitelji kao zlostavljanja zbog lojalnosti koju osjećaju prema članovima obitelji o kojima su razvojno ovisni (Herman, 1996.; Killen, 2001.). No s dobi, kako su pokazali i rezultati ovog istraživanja, izloženiji su nasilju obitelji te je veća korelacija posljedica većeg varijabiliteta u doživljenom nasilju kod starijih dobih skupina. Starije dobne skupine imaju više iskustva s nasiljem pa su spremniji svoje iskustvo imenovati kao zlostavljanje.

U cjelini, ovi rezultati pokazuju da će biti pouzdaniji podaci dobiveni upitnicima samoiskazivača u kojima su opisana različita konkretna nasilna ponašanja kojim djeca mogu biti izložena u obitelji, a ne njihove opće procjene (Price-Robertson, Bromfield i Vassallo, 2010.; Seixas Duarte i sur., 2009.).

IZLOŽENOST VIŠESTRUKOJ VIKTIMIZACIJI U OBITELJI

U ovom radu do sada su bili prikazivani i analizirani podaci o izloženosti djece pojedinačnim oblicima nasilja u obitelji. U tablici 14. prikazani su podaci o postotku djece koja su bila izložena višestrukim oblicima nasilja u obitelji tijekom života, a u tablici 15. prikazani su ovi podaci za izloženost tijekom protekle godine. Ovakav prikaz, pored informacija o doživljavanju različitih tipova nasilja, govori i o postotku djece koja nisu iskazala da su doživjela jedan od navedenih oblika nasilja.

Tablica 14.

Postotak djece koja su bila izložena različitim kategorijama nasilja u obitelji tijekom života

Kategorija	Prevalencija			
	5. r.	7. r.	2. r. SŠ	Sve dobne skupine
PA+PZ+TK+TZ	12,5%	17,6%	24,1%	18,5%
PA+PZ+TK	5,2%	6,2%	7,8%	6,5%
PA+PZ+TZ	1,6%	0,8%	0,6%	1,0%
PA+TK+TZ	9,3%	12,2%	13,2%	11,7%
PZ+TK+TZ	0,3%	0,0%	0,1%	0,1%
PA+PZ	1,9%	1,8%	1,9%	1,8%
PA+TK	15,9%	23,6%	21,0%	20,3%
PA+TZ	1,5%	1,7%	1,5%	1,6%
PZ+TK	0,5%	0,5%	0,4%	0,5%

Nastavak tablice 14.

Kategorija	Prevalencija			
	5. r.	7. r.	2. r. SŠ	Sve dobne skupine
PZ+TZ	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
TK+TZ	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%
PA	9,8%	11,5%	12,2%	11,2%
PZ	0,8%	0,2%	0,1%	0,3%
TK	10,9%	7,5%	4,9%	7,6%
TZ	1,0%	0,9%	0,3%	0,7%
Bez viktimizacije	27,9%	14,6%	10,9%	17,3%

PA – psihička agresija; PZ – psihičko zlostavljanje

TK – tjelesno kažnjavanje; TZ – tjelesno zlostavljanje

Kad pogledamo sve dobne skupine zajedno (tablica 15.), vidljivo je da 17,3% djece nije doživjelo nasilje u obitelji tijekom života, pri tome je najviše takve djece (27,9%) iz 5. razreda, a najmanje (10,9%) iz 2. razreda srednje škole. Najučestalija kombinacija različitih kategorija nasilja je psihička agresija i tjelesno kažnjavanje koju je doživjelo najviše djece iz 7. razreda (23,6%) zatim srednjoškolca (21%), a najmanje učenika 5. razreda (15,95), zatim slijedi doživljavanje svih oblika nasilja koju je doživjelo 12,5% djece iz 5. razreda, 17,6% iz 7. razreda te 24,1% srednjoškolaca. No, ukoliko se zbroje sve kombinacije kategorija koje uključuju i tjelesno zlostavljanje, vidi se da je 33,9% djece u dobi od 11 do 16 godina (27,2% učenika 5. razreda, 34,2% učenika 7. razreda i 40,6% srednjoškolaca) doživjelo neki od oblika tjelesnog zlostavljanja u kombinaciji s drugim nasilnim postupcima. Kombinaciju tjelesnog i psihičkog zlostavljanja nije doživio niti jedan sudionik. To ne čudi s obzirom da je očekivano da će težim oblicima nasilja u obitelji prethoditi blaži oblici kao što je to npr. tjelesno kažnjavanje i psihička agresija.

Tablica 15.

Prikaz postotka djece koja su bila izložena različitim kategorijama nasilja u obitelji tijekom protekle godine

Kategorija	Incidencija			
	5. r.	7. r.	2. r. SŠ	Sve dobne skupine
PA+PZ+TK+TZ	10,2%	11,1%	11,5%	11,0%
PA+PZ+TK	3,9%	3,7%	4,7%	4,1%
PA+PZ+TZ	1,7%	1,8%	2,7%	2,1%
PA+TK+TZ	7,3%	8,4%	6,0%	7,1%
PZ+TK+TZ	0,3%	0,3%	0,1%	0,2%

Nastavak tablice 15.

PA+PZ	2,1%	3,0%	6,6%	4,0%
PA+TK	13,3%	16,3%	10,4%	13,2%
PA+TZ	1,5%	1,9%	3,3%	2,3%
PZ+TK	0,2%	0,2%	0,3%	0,2%
PZ+TZ	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
TK+TZ	1,2%	0,9%	0,3%	0,8%
PA	12,4%	22,3%	28,6%	21,6%
PZ	1,0%	0,2%	0,3%	0,4%
TK	7,6%	5,7%	2,2%	5,0%
TZ	1,0%	1,2%	0,8%	1,0%
Bez viktimizacije	36,3%	23,1%	22,2%	26,9%

PA – psihička agresija; PZ – psihičko zlostavljanje
TK – tjelesno kažnjavanje; TZ – tjelesno zlostavljanje

U protekloj godini nije doživjelo niti jedan od nasilnih postupaka opisanih u navedenim kategorijama 36,3% učenika 5. razreda, 23,1% učenika 7. razreda te 26,9% srednjoškolaca.. Od nasilnih postupaka, najveći broj djece doživio je psihičku agresiju (12,4% učenika 5. razreda i 22,3% učenika 7. razreda te 28,6 srednjoškolaca). Kao i kod prevalencije, ukoliko se zbroje kombinacije kategorija koje uključuju i tjelesno zlostavljanje, vidi se da je čak 23,5% djece u dobi od 11 do 16 godina (23,2% učenika 5. razreda, 25,6% učenika 7. razreda i 24,7% srednjoškolaca) doživjelo neki od oblika tjelesnog zlostavljanja u kombinaciji s drugi nasilnim postupcima. U tablici 15. također možemo uočiti puno manje dobne razlike u obrascima doživljenog nasilja u obitelji u protekloj godini nego u tablici koja se odnosi na prevalenciju.

SVJEDOČENJE NASILJU MEĐU ČLANOVIMA OBITELJI

Kao što se može vidjeti u tablici 16., sa svjedočenjem nasilju imaju najviše iskustva srednjoškolci. Tako je tijekom života njih 51% bilo barem jednom prisutno svađama među odraslim članovima obitelji koje su ih uplašile, u odnosu na 31,6% učenika 5. razreda i 46,6% učenika 7. razreda. Što se tiče tjelesnog nasilja među odraslim članovima obitelji, njemu je svjedočilo 10,8% srednjoškolaca, 6,9% učenika 7. razreda i 3,4% učenika.

Tablica 16.

Distribucija rezultata za svjedočenje nasilju

	Razred	Nikada nisu doživjeli	Doživjeli u životu	Doživjeli u prošloj godini	Djeca koja su doživjela nasilno ponašanje u prošloj godini (skala 1-5)		Ne žele odgovoriti	Bez odgovora
					M	SD		
Je li netko u tvome domu koristio alkohol i/ili droge i zatim se ponašao na način koji te uplašio?	5. r.	84,8%	8,6%	6,2%	2,10	1,532	6,0%	0,6%
	7. r.	80,3%	13,9%	9,7%	2,20	1,362	4,5%	1,4%
	2. r. SŠ	77,6%	18,2%	11,3%	2,44	1,547	3,8%	0,5%
Jesi li vidio odrasle u svom domu kako viču i deru se jedan na drugog (svađaju se) na način koji te uplašio?	5. r.	60,5%	31,4%	25,6%	1,83	1,150	7,6%	0,5%
	7. r.	47,9%	45,7%	34,9%	1,83	1,148	5,5%	0,8%
	2. r. SŠ	44,1%	50,5%	36,5%	2,11	1,319	4,4%	0,9%
Jesi li vidio odrasle u svom domu kako su fizički nasilni jedni prema drugima (npr. udaraju se, šamaraju, udaraju nogom)?	5. r.	93,1%	3,5%	2,1%	1,83	1,202	3,2%	0,3%
	7. r.	88,4%	6,9%	3,6%	1,95	1,561	4,0%	0,7%
	2. r. SŠ	84,9%	10,7%	5,0%	1,85	1,147	3,4%	0,9%
Jesi li vidio nekoga u svom domu da koristi nož, pištolj, palicu, kamenje ili druge stvari kako bi nekoga ozlijedio ili uplašio?	5. r.	96,3%	2,5%	1,7%	1,71	1,402	1,1%	0,1%
	7. r.	95,5%	2,4%	1,7%	2,12	1,468	1,4%	0,6%
	2. r. SŠ	93,4%	4,4%	2,5%	2,11	1,501	1,9%	0,3%

Podaci za srednjoškolce dobro se podudaraju s podacima koje je dobila V. Ždero (2009.) s nešto starijim adolescentima. U njenom istraživanju 9,7% sudionika je ponekad ili često svjedočilo tome da je otac istukao, udario ili ozlijedio druge u obitelji.

U tablici koja slijedi prikazana je povezanost prevalencije pojedinih oblika nasilja koje su djeca neposredno doživjela u obitelji i njihove izloženosti različitim oblicima nasilju među odraslim članovima obitelji. Iako su do sada svi prikazani podaci analizirani po dobnim skupinama, u tablicama koje slijede prikazane su povezanosti dobivene na objedinjenim uzorcima. To je odabrano zbog pojednostavljivanja prikaza velikog broja pojedinačnih korelacija za koje su prethodno provedene analize pokazale da jako malo variraju među podskupinama sudionika.

Tablica 17.

Korelacija prevalencija različitih oblika nasilja i svjedočenja nasilju među članovima obitelji te korelacija čestine doživljavanja različitih oblika nasilja i čestine svjedočenja nasilju u obitelji tijekom protekle godine (u kurzivu)

	Psihička agresija	Psihičko zlostavljanje	Tjelesno kažnjavanje	Tjelesno zlostavljanje
Je li netko u tvome domu koristio alkohol i/ili droge i zatim se ponašao na način koji te uplašio?	0,179** (0,253**)	0,232** (0,257**)	0,133** (0,164**)	0,189** (0,203**)
Jesi li vidio odrasle u svom domu kako viču i deru se jedan na drugog (svađaju se) na način koji te uplašio?	0,383** (0,463**)	0,312** (0,341**)	0,303** (0,261**)	0,301** (0,255**)
Jesi li vidio odrasle u svom domu kako su fizički nasilni jedni prema drugima (npr. udaraju se, šamaraju, udaraju nogom)?	0,161** (0,269**)	0,259** (0,323**)	0,155** (0,253**)	0,222** (0,327**)
Jesi li vidio nekoga u svom domu da koristi nož, pištolj, palicu, kamenje ili druge stvari kako bi nekoga ozlijedio ili uplašio?	0,099** (0,178**)	0,205** (0,269**)	0,098** (0,196**)	0,175** (0,283**)

** $p < 0,01$

Podaci prikazani u tablici 17. pokazuju da djeca koja neposredno doživljavaju više nasilnih ponašanja u obitelji također i u većoj mjeri svjedoče nasilju među članovima obitelji te

prekomjernom konzumiranju alkohola i/ili droga od strane ukućana. Iako su korelacije niske, ukazuju na trend povezanosti svjedočenja verbalnom nasilju između odraslih ukućana i neposrednog doživljavanja svih oblika nasilja u djetinjstvu. Ovi rezultati u skladu su s prethodnim istraživanjima koja pokazuju da je izloženost nasilju među roditeljima faktor rizika za nasilje nad djecom (Holden, 2003.; Cox, Kotch i Everson, 2003.; Tajima, 2004.; Taylor, 2006.).

POČINITELJI NASILJA NAD DJECOM U OBITELJI

U većini istraživanja podaci o počinitelju nasilja odnose se na oca i majku ili roditelje kao »zbirnu« imenicu. Rijetka su istraživanja koja omogućuju uvid u nasilje koje djeca doživljavaju i od drugih članova obitelji. U ovom istraživanju djeca su imala mogućnost označiti šest mogućih počinitelja doživljenog nasilja: otac/očuh, drugi muškarac u obitelji, majka/maćeha, druga žena u obitelji, dječak/mladić u obitelji i djevojčica/djevojka u obitelji. U tablici 18. prikazani su podaci o tipu srodstva počinitelja pojedinog oblika nasilja s djetetom koje ga je doživjelo. Podaci su zasebno prikazani po spolu i dobi djece. U prilogu 2. navedeni su podaci o broju djece koja, iako su naznačila da su doživjela neki nasilni postupak, nisu označila niti jednog počinitelja.

Postoci prikazani u tablici 18. izračunati su tako da su prvo identificirana sva djeca koja su doživjela neki oblik nasilja u protekloj godini i zatim su izračunati postoci za svaki oblik nasilja za svakog počinitelja označenog u toj kategoriji nasilja. S obzirom da je svako dijete moglo izabrati 6 mogućih počinitelja, to je ograničilo mogućnost korištenja nekih statističkih analiza, stoga ćemo se pri usporedbi koristiti deskriptivnom analizom i opisom trendova te, gdje je moguće, χ^2 -testom.

Majke i očevi su najčešći i podjednako često navedeni počinitelji psihičkog nasilja te tjelesnog kažnjavanja. Pri tome, očevi su značajno češće počinitelji svih oblika nasilja prema sinovima nego prema kćerima. Majke su statistički češće navedene kao počiniteljice psihičke agresije prema kćerima srednjoškolkama nego prema sinovima, a tjelesnog zlostavljanja prema dječacima nego prema djevojčicama. Analiza počinitelja tjelesnog zlostavljanja pokazala je neke iznenađujuće podatke. Kod djece 5. i 7. razreda kao najčešći počinitelj tjelesnog zlostavljanja naveden je dječak, odnosno mladić u obitelji, što po srodstvu odgovara bratu ili polubratu. Oni su za najveći broj analiziranih kategorija podjednako često navedeni kao počinitelji nasilja u obitelji i prema djevojčicama i prema dječacima. Jedina skupina u kojoj se otac (56,7%) pojavljuje kao češći počinitelj tjelesnog zlostavljanja u odnosu na brata (33,3%) su mladići srednjoškolci.

Podaci su ukazali na neke zanimljive rodne obrasce korištenja i izloženosti djece nasilju u obitelji. Očevi se značajno češće navode kao počinitelji psihičke agresije, tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja prema sinovima nego prema kćerima. Sestre se statistički značajno češće pojavljuju kao počiniteljice psihičke agresije, tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja prema sestrama nego prema braći.

Uočen je još jedan zanimljiv trend. S porastom dobi, opada udio braće i sestara kao počinitelja nasilja, ali se očevi i majke češće navode kao počinitelji nasilja. Najzanimljivija je kategorija tjelesnog zlostavljanja. Ženska djeca, bez obzira na dob, najčešće navode brata kao počinitelja. No, s porastom dobi ženske djece, raste i čestina navođenja oca i majke kao počinitelja tjelesnog zlostavljanja. Tako je 25,7% djevojčica 5. razreda navelo oca i 20,3% majku kao počinitelje tjelesnog zlostavljanja u protekloj godini, dok je čak 36,9% srednjoškolki navelo oca i 39,6% majku kao počinitelje. Vrijedan je podatak da su, kad se radi o tjelesnom zlostavljanju, djevojčice i dječaci u 5. razredu u svojim obiteljima najugroženiji od braće i sestara. S obzirom da je istraživanja koja uključuju braću i sestre kao počinitelje nasilja vrlo malo, osvrnut ćemo se na rezultate samo dva istraživanja. Tako su Dunne i sur. (2009.) u retrospektivnom istraživanju u kojem su sudjelovali mladi u dobi od 18 do 26 godina pokazali da su najčešći počinitelji tjelesnog zlostavljanja bili očevi, koji su 1,2 puta bili češći počinitelji od majki, a 2,35 puta češći počinitelji nego braća te 4,3 puta češći počinitelji nego sestre. Naši podaci vidno odstupaju i od podataka koje je dobila Pećnik (2003.) po kojima je samo 4,5% studenta sudionika retrospektivnog istraživanja nasilja u djetinjstvu navelo kao počinitelje braću, sestre, djedove, bake ili nekog drugog.

Dakle, odrastanjem djece, uočljiv je trend češćeg korištenja svih oblika nasilja, osim tjelesnog kažnjavanja od strane roditelja. S druge strane, odrastanjem i uspostavljanjem ravnopravnijeg odnosa, smanjuje se navođenje brata i sestre kao počinitelja, no oni su kod svih dobnih skupina česti počinitelji nasilja. Ovi vrlo zanimljivi podaci trebaju biti produbljeni daljnjim kvalitativnim i kvantitativnim istraživanjima, u kojima je potrebno posebnu pozornost posvetiti nasilju u odnosima braće i sestara. Kao što je već navedeno, istraživanja nasilnog ponašanja braće i sestara vrlo su rijetka. To iznenađuje jer su još 1994. godine Finkelhor i Dziuba-Leatherman (1994.) vrlo jasno argumentirali nužnost praćenja nasilja među braćom i sestrama koje je, po njihovom mišljenju, vrlo rasprostranjeno. Tome u prilog ide i pregled malobrojnih istraživanja nasilja među braćom i sestrama koji su priredili Caffaro i Conn-Caffaro (2010.).

Tablica 18.

Počinitelji nasilja prema spolu djeteta kod djece koja su doživjela neki oblik nasilja u protekloj godini

Kategorija	Razred	N		Otac %		Majka %		Muško djetete %		Žensko djetete %		Drugi muškarac %		Druga žena %						
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž					
Psihička agresija	5.r.	259	247	65,6	46,1	62,2	63,9	0,16	30,1	27,8	0,33	22,4	34,4	8,95**	5,8	4,1	0,71	3,9	9,1	5,76*
	7.r.	304	347	69,2	52,4	69,5	69,5	0,00	24,6	28,0	0,94	16,1	33,1	25,14**	5,6	3,7	1,26	5,9	8,6	1,76
	2.r.ŠŠ	355	417	60,9	73,2	70,3	79,6	8,87**	16,3	21,6	3,40	12,4	23,7	16,36**	6,2	3,3	3,51	5,4	6,5	0,43
Psihičko zlostavljanje	5.r.	98	76	36,8	28,9	43,8	43,4	0,00	34,7	18,4	5,64*	12,6	24,0	3,73	1,1	6,6	3,81	1,1	7,9	5,04*
	7.r.	82	89	50,0	30,9	48,8	46,4	0,10	29,3	19,6	2,28	14,6	20,6	1,08	3,7	4,1	0,26	8,4	6,2	0,34
	2.r.ŠŠ	116	147	53,2	53,0	58,9	67,1	1,98	10,5	9,4	0,09	5,6	12,1	3,36	4,0	1,3	1,93	3,2	2,7	0,07
Tjelesno kažnjavanje	5.r.	209	181	62,2	50,8	61,7	67,4	1,37	24,3	24,2	0,00	19,6	28,7	4,44*	2,9	3,3	0,06	2,4	2,2	0,02
	7.r.	196	226	58,2	38,5	67,3	67,8	0,01	25,9	26,0	0,00	18,8	31,0	8,28**	7,7	3,1	4,45*	5,6	5,8	0,01
	2.r.ŠŠ	155	196	68,4	48,5	72,7	68,4	0,79	16,8	25,5	3,89	11,0	26,0	12,37**	3,2	4,1	0,16	3,2	3,6	0,03
Tjelesno zlostavljanje	5.r.	118	74	42,4	25,7	33,9	20,3	4,13*	51,7	52,7	0,02	14,5	39,2	15,08**	3,4	1,4	0,75	1,7	1,3	0,04
	7.r.	99	128	44,4	19,5	33,0	28,3	0,57	44,4	45,3	0,02	10,0	33,1	16,86**	6,1	0,0	7,97**	3,0	2,3	0,10
	2.r.ŠŠ	90	151	56,7	36,9	33,3	39,6	0,94	33,3	40,9	1,38	11,1	24,8	6,69*	4,4	2,0	1,17	4,4	2,7	0,54

M – dječak/mladići; Ž – djevojčica/djevojke

* p < 0,05; ** p < 0,01

EMOCIONALNE REAKCIJE DJECE NA SUDJELOVANJE U ISTRAŽIVANJU

Na kraju upitnika MUP-IPZZ dodana su, među ostalim, i dva pitanja u kojima se djecu pitalo je li im bilo teško odgovarati na pitanja u upitniku i je li im bilo teško biti potpuno iskren i odgovoriti o tome što im se dogodilo. Ukupno je 142 djece (4,8%) označilo da im je bilo teško odgovarati na pitanja u upitniku, a 284 (9,2%) djece označilo je da im je bilo teško biti potpuno iskrenom o tome što im se dogodilo. Razlike među dobnim skupinama nisu pronađene niti za to je li sudionicima bilo teško odgovarati na pitanja u upitniku ($\chi^2=0,644$; $df=2$; $p>0,05$), niti za to je li im bilo teško biti potpuno iskren o tome što im se dogodilo ($\chi^2=2,758$; $df=2$; $p>0,05$). Zbog toga su u tablici 19. navedeni odgovori sve djece na ova pitanja.

Tablica 19.

Iskustva s nasiljem s obzirom na emocionalne reakcije djece na sudjelovanje u istraživanju

		Je li ti bilo teško odgovarati na ova pitanja?				Je li ti bilo teško biti potpuno iskren o tome što ti se dogodilo?			
		Da		Ne		Da		Ne	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Psihička agresija	Doživljena	119	6,1	1833	93,9	252	12,9	1696	87,1
	Nije doživljena	23	2,4	953	97,6	32	3,3	946	96,7
	$\chi^2(df=1)$	19,72**				69,39**			
Psihičko zlostavljanje	Doživljeno	66	10,4	570	89,6	119	18,8	513	81,2
	Nije doživljeno	67	3,0	2200	97,0	147	6,5	2120	93,5
	$\chi^2(df=1)$	62,58**				90,37**			
Tjelesno kažnjavanje	Doživljeno	79	6,5	1143	93,5	151	12,4	1069	87,6
	Nije doživljeno	57	3,4	1622	96,6	121	7,2	1557	92,8
	$\chi^2(df=1)$	14,91**				22,16**			
Tjelesno zlostavljanje	Doživljeno	54	7,8	635	92,2	112	16,4	572	83,6
	Nije doživljeno	77	3,5	2142	96,5	156	7,0	2065	93,0
	$\chi^2(df=1)$	23,31**				54,59**			

** $p < 0,01$

Većini djece koja su sudjelovala u istraživanju nije bilo teško odgovarati na pitanja u upitniku (95,2%) i nije im bilo teško biti iskren o nasilnim iskustvima u obitelji (90,8%). Ipak,

kod djece koja su iskazala da im je bilo teško odgovarati i biti iskren značajno ih je više koja su doživjela nasilje u obitelji

Upravo iz ovog razloga, ovakva je istraživanja potrebno brižno pripremati i voditi računa o etičkim aspektima prije, tijekom i nakon istraživanja. Također bi bilo dobro proširiti sadržaj ovakvih završnih pitanja, kako bi se dobio bolji uvid i u pozitivne i u negativne aspekte sudjelovanja djece u ovakvim istraživanjima iz njihove perspektive.

ZAKLJUČNA RASPRAVA

Provedeno epidemiološko istraživanje pokazalo je da kad se promatra prevalencija u životnom vijeku, očekivano, više je starije djece doživjelo sve oblike nasilja. Pri tome su djeca najviše izložena psihičkoj agresiji (5. razred 59,0%; 7. razred 77,1%; 2. razred srednje škole 82,5%). Slijedi tjelesno kažnjavanje (5. razred 56,1%; 7. razred 68,4%; 2. razred srednje škole 72,3%), tjelesno zlostavljanje (5. razred 26,2%; 7. razred 34,0%; 2. razred srednje škole 40,7%) i, kao najmanje prisutno, psihičko zlostavljanje (5. razred 22,8%; 7. razred 26,8%; 2. razred srednje škole 34,8%). Usporedba podataka ovog istraživanja s onima koje je dobila Poliklinika za djecu grada Zagreba u istraživanju provedenom 2006. godine (Buljan Flander, 2007.) pokazala je da je prevalencija svih oblika nasilja sada veća. Mogući razlog povećanja prevalencije je i metodološke naravi. Naime, u ovom istraživanju raspon mogućih počinitelja nasilja nad djecom u obitelji bio je širi od istraživanja Buljan Flander (2007.) i uključivao je i braću i sestre. To upućuje da je u budućnosti epidemiološka istraživanja potrebno provoditi jedinstvenom metodologijom u određenim vremenskim razmacima (npr. svakih 5 godina) kako bi se mogli pratiti trendovi izloženosti djece nasilju u obitelji i utvrđivati mjera djelotvornosti politika usmjerenih na zaštitu djece od nasilja.

S obzirom da je ovo istraživanje provedeno metodološki vrlo elaborirano i usklađeno s međunarodnim istraživanjima te na probabilističkom uzorku, ono može predstavljati značajnu »uporišnu točku« koja će omogućiti praćenje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj, ali i u odnosu na zemlje u regiji.

Uz relativno male međusobne razlike, očevi i majke su najčešći počinitelji psihičke agresije, psihičkog zlostavljanja i tjelesnog kažnjavanja. Analiza počinitelja tjelesnog zlostavljanja pokazala je da je kod djece 5. i 7. razreda kao najčešći počinitelj tjelesnog zlostavljanja naveden dječak, odnosno mladić u obitelji, što po srodstvu odgovara bratu ili polubratu. Istraživanje je ukazalo na još jedan zanimljiv rodni obrazac korištenja i izloženosti djece nasilju u obitelji. Sestre se statistički značajno češće pojavljuju kao počiniteljice psihičke agresije, tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja prema sestrama nego prema braći. S obzirom na malo istraživanja nasilja nad djecom u obitelji koju čine braća i sestre, te malo istraživanja koja analiziraju interakciju spola djece i roditelja u činjenju, odnosno doživljavanju nasilja, u narednim istraživanjima potrebno je posvetiti odgovarajuću pozornost rodnim i generacijskim obrascima nasilja nad djecom u obitelji. Polazeći od ovih podataka, u daljnjim

analizama potrebno je raščlaniti koji je udio djece bio izložen pojedinim oblicima nasilja samo od strane braće i sestra, a koji od roditelja. Također bi trebalo dodatno istražiti psihičke učinke doživljenog nasilja kad su počinitelji braća ili sestre, a kad su roditelji.

Neki podaci dobiveni u ovom istraživanju odstupaju od nalaza prethodnih istraživanja. To su npr. podaci o čestini izloženosti tjelesnom nasilju djevojaka te o učestalosti nasilja čiji su počinitelji braća i sestra. Iako većina dosadašnjih istraživanja upućuje na veću izloženost dječaka nego djevojčica tjelesnom zlostavljanju i kažnjavanju, ovo istraživanje pokazalo je odstupanja od ovog trenda. Tako je neki od oblika tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja doživio podjednak broj djevojka i mladići u 7. razredu osnovne škole. Samo je u najmlađoj dobnoj skupini više dječaka nego djevojčica doživjelo neki od oblika tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja, dok je u najstarijoj dobnoj skupini to doživjelo više djevojaka nego mladića.

S obzirom da je nekada teško razlučiti jesu li razlike u odnosu na prethodna istraživanja odraz razlika u metodologiji ili nekih stvarnih promjena, to što su podaci prikazani u ovom radu prikupljeni u okviru projekta u kojem je sudjelovalo još devet zemalja omogućit će da se bolje pojasne i razumiju neke specifičnosti koje su dobivene na hrvatskom nacionalnom uzorku.

Podaci upućuju da se s porastom dobi djece mijenjaju obrasci nasilnih postupaka u obitelji. Tako se smanjuje korištenje tjelesne kazne, povećava se psihičko nasilje, ali neovisno o dobi djeteta, podjednako se često poseže za postupcima koji se označavaju kao tjelesno zlostavljanje. No i u ovom aspektu, istraživanje je pokazalo zanimljive rodne i dobne trendove izloženosti nasilju u obitelji. Tako se npr. pokazalo da je, neovisno o dobi, nešto više od 20% djece doživjelo neki od tjelesno zlostavljajućih postupaka u obitelji. Kada se uzme u obzir faktor spola, može se uočiti da su s odrastanjem, djevojke više izložene tjelesno zlostavljajućim postupcima u obitelji, a mladići manje. I ovaj podatak zahtijeva dodatna istraživanja. O tome kakve se promjene u odgojnim postupcima i korištenju nasilja u obitelji odvijaju s odrastanjem djevojčica/djevojka u odnosu na dječake/mladiće odgovore trebaju dati nova istraživanja. Pri tome valja imati na umu da su počinitelji zlostavljanja u obitelji uz roditelje, često braća i sestre.

Istraživanje je pokazalo da postoji značajna povezanost među svim kategorijama nasilja nad djecom. Pri tome je najveća korelacija između tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja. To ukazuje na nužnost prevencije tjelesne kazne u odgoju, koja je vrlo rasprostranjena.

Povezanosti između pojedinih oblika nasilja u obitelji procijenjenih upitnikom MUP-IPZZ i opće, sintetske samoprocjene viktimizacije u djetinjstvu značajne su, ali niske. To upućuje da je, kada se ispituje zlostavljanje djece, bolje koristiti instrumente u kojima djeca navode jesu li i koliko su puta doživjela neko konkretno nasilno ponašanje nego da djeca sama procjenjuju jesu li zlostavljana ili ne. To je u skladu s metodološkim preporukama za provođenje istraživanja u ovom području (Seixas Duarte i sur., 2009.; Price-Robertson, Bromfield i Vassallo, 2010.).

Djeca koja su žrtve nasilnih ponašanja u obitelji također i u većoj mjeri svjedoče nasilju među drugim članovima obitelji te prekomjernom konzumiranju alkohola i/ili droga ukućana. Korelacije su vrlo niske, no postoji jasan trend povezanosti svjedočenja verbalnom nasilju između odraslih ukućana i doživljenih svih oblika nasilja u djetinjstvu. Ovi podaci kao i podaci o broju djece koja su doživjela različite oblike nasilja u obitelji upućuju na potrebu analize dobivenih podataka pod vidom konstrukta višestruke viktimizacije.

Tako npr. podaci o incidenciji za proteklu godinu pokazuju da je približno 1/4 djece (23,5%) doživjelo neki od oblika tjelesnog zlostavljanja u kombinaciji s drugi nasilnim postupcima. Podaci o prevalenciji u životnom vijeku pokazuju još veći udio djece koja su doživjela više oblika nasilja – približno 1/3 djece (33,9%) doživjela je neki od oblika tjelesnog zlostavljanja u kombinaciji s drugi nasilnim postupcima. Stoga je u budućim istraživanjima, kao i dodatnim analizama ovog istraživanja, potrebno posvetiti dodatnu pozornost djeci koja su višestruko viktimizirana. Naime, poznate studije višestruke viktimizacije i ugroženosti u djetinjstvu kao što je npr. *Adverse Childhood Experiences Study* (<http://acestudy.org>) te rad skupine istraživača okupljenih oko Davida Finkelhora (Finkelhor i sur., 2005.; Finkelhor, Ormrod i Turner, 2007.) pokazale su da je višestruka viktimizacija česta i visoko prediktivna za traumatizaciju djece. O učincima višestruke viktimizacije u nas je do sada provedeno samo jedno istraživanje (Profaca, 2008.) koje je potvrdilo njezin nepovoljni učinak na psihosocijalno funkcioniranje mladih.

Podaci koji govore o iskustvu ispunjavanja upitnika za djecu naglašavaju važnost brige o etičkim aspektima provođenja istraživanja ovakvih istraživanja. Premda je većina djece iskazala da im nije bilo teško odgovarati na pitanja u upitniku i da im nije bilo teško biti potpuno iskren o tome što im se dogodilo, među djecom koja su doživjela nasilne postupke u obitelji značajno je više onih kojima je ispunjavanje upitnika bilo teško i kojima je bilo teško biti potpuno iskren.

LITERATURA

1. Ajduković, M. & Kolesarić, V. (ur.) (2003). **Etički kodeks istraživanja s djecom**. Zagreb: Vijeće za djecu RH.
2. Ajduković, M., Rajter, M., Ogresta, J. & Sušac, N. (2010). **Report on the family abuse and neglect of children – Overview of the situation in Croatia**. Preuzeto s: http://www.becan.eu/sites/default/files/becan_images/Progress%20report%20CRO%20-%20attachments.zip, (11.01.2013.).
3. Ajduković, M., Rajter, M. & Sušac, N. (2010). Sudjelovanje djece i roditelja u pripremi epidemiološkog istraživanja nasilja nad djecom: Iskustva fokusnih grupa. **Dijete i društvo**, 12 (1/2), 67-82.
4. Ajduković, M. & Ogresta, J. (2010). Što možemo naučiti iz analize radova i istraživanja o nasilju nad djecom u obitelji objavljenih u Hrvatskoj od 1985. do 2009. godine? **Dijete i društvo**, 12 (1/2), 41-66.

5. Akmatov, M. K. (2011). Child abuse in 28 developing and transitional countries—Results from the multiple indicator cluster surveys. **International Journal of Epidemiology**, 40 (1), 219-227.
6. Bilić, V., Buljan-Flander, G. & Hrpka, H. (2012). **Nasilje nad djecom i među djecom**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
7. Buljan Flander, G. (2007). **Izloženost djece nasilju – Jesmo li nešto naučili?** U: Kolesarić, V. (ur.), Psihologija i nasilje u suvremenom društvu. Osijek: Filozofski fakultet, 45-52.
8. Caffaro, J. V. & Conn-Caffaro, A. (2010). **Sibling abuse trauma. Assessment and intervention strategies for children, families and adults**. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
9. Cox, C. E., Kotch, J. B. & Everson, M. D. (2003). A longitudinal study of modifying influences in the relationship between domestic violence and child maltreatment. **Journal of Family Violence**, 18 (1), 5-17.
10. Delale, E. A., Ajduković, M., Rajter, M. & Sušac, N. (2011). Procjena težine nasilja u odgojnim postupcima: Razlike u procjenama stručnjaka i studenata. 19. godišnja konferencija hrvatskih psihologa »Vrijeme sličnosti i razlika – Izazov psihologiji i psiholozima«. Osijek, 12. do 15. listopada 2011., **Sažeci priopćenja**, 33.
11. Dunne, M. P., Zolotor, A. J., Runyan, D. K., Andrevva-Miller, I., Yuen Choo, W., Dunne, S. K., Gerbake, B., Isaeva, O., Jain, D., Sham Kasim, M., Macfalane, B., Mamyrova, N., Ramirez, C., Volkova, E. & Youssef, R. (2009). ISPCAN child abuse screening tools retrospective version (ICAST-R): Delphi study and field testing in seven countries. **Child Abuse & Neglect**, 33, 815-825.
12. Finkelhor, D. (1994). The international epidemiology of child sexual abuse. **Child Abuse & Neglect**, 18 (5), 409-417.
13. Finkelhor, D. & Dziuba-Leatherman, J. (1994). Victimization of children. **American Psychologist**, 49 (3), 173-183.
14. Finkelhor, D., Hamby, S. L., Ormrod, R. K., & Turner, H. A. (2005). The juvenile victimization questionnaire: Reliability, validity, and national norms. **Child Abuse & Neglect**, 29, 383-412.
15. Finkelhor, D., Ormrod, R. K., & Turner, H. A. (2007). Poly-victimization: A neglected component in child victimization trauma. **Child Abuse & Neglect**, 31, 7-26.
16. Hahm, H. C. & Guterman, N. B. (2001). The emerging problem of physical child abuse in South Korea. **Child Maltreatment**, 6 (2), 169-179.
17. Health Canada (2001). **A conceptual and epidemiological framework for child maltreatment surveillance**. Ottawa: Minister of Public Works and Government Services Canada.
18. Herman, J. L. (1996). **Trauma i oporavak**. Zagreb: Ženska infoteka.

19. Holden, G. W. (2003). Children exposed to domestic violence and child abuse: Terminology and taxonomy. **Clinical Child and Family Psychology Review**, 6 (3), 151-160.
20. Killen, K. (2001). **Izdani: Zlostavljana djeca su odgovornost svih nas**. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
21. Nash, J. K. & Randolph, K. A. (2004). Methods in the analysis of risk and protective factors: Lessons from epidemiology. U: Fraser, M. W. (ed.), **Risk and resilience in childhood: An ecological perspective**. (2nd ed.). Washington, DC: NASW Press.
22. Pećnik, N. (2003, 2006). **Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
23. Pećnik, N. & Tokić, A. (2011.) **Roditelji i djeca na pragu adolescencije: Pogled iz tri kuta, izazovi i podrška**. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
24. Petz, B. (ur.) (2005). **Psihologijski rječnik**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
25. Price-Robertson, R., Bromfield, L. & Vassallo, S. (2010). **The prevalence of child abuse and neglect**. Preuzeto s: <http://www.aifs.gov.au/nch/pubs/sheets/rs21/rs21.html> (26.07.2012.).
26. Priebe, G. & Svedin, C. G. (2008). Child sexual abuse is largely hidden from the adult society: An epidemiological study of adolescents' disclosures. **Child Abuse & Neglect**, 32 (12), 1095-1108.
27. Profaca, B. (2008). **Izloženost traumatskim događajima u djetinjstvu i psihosocijalno funkcioniranje mladih**. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultete, Odsjek za psihologiju.
28. Runyan, D. K., Dunne, M. P., Zolotor, A. J., Madrid, B., Jain, D., Gerbaka, B., Mabassa Menick, D., Andrevia-Miller, I., Sham Kasim, M., Yuen Choo, W., Isaeva, O., Macfalane, B., Ramirez, C., Volkova, E. & Youssef, R. (2009). The development and piloting of the ISPCAN Child Abuse Screening Tool – Parent version (ICAST-P). **Child Abuse & Neglect**, 33, 826-832.
29. Ručević, S. (2010). **Razlike između mladića i djevojaka s obzirom na povezanost zlostavljanja, psihopatskih tendencija i antisocijalnog ponašanja**. Doktorska disertacija. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
30. Seixas Duarte, C., Altenfelder Santos Bordin, I., Green, G. R. & Hoven, C. W. (2009). Measuring child exposure to violence and mental health reactions in epidemiological studies: challenges and current issues. **Ciência & Saúde Coletiva**, 14 (2), 487-496.
31. Stoltenborgh, M. & Van IJzendoorn, M. H., Euser, E. M. & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2011). A global perspective on child sexual abuse: Meta-analysis of prevalence around the world. **Child Maltreatment**, 16 (2), 79-101.
32. Vidović, L. (2008). Tjelesno kažnjavanje djece u obitelji. **Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu**, 15 (1), 303-320.

33. WHO & ISPCAN (2006). **Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence.** Geneva: World Health Organization.
34. WHO (2002). **World report on violence and health.** Geneva: World Health Organization.
35. Tajima, E. A. (2004). Correlates of the co-occurrence of wife abuse and child abuse among a representative sample. **Journal of Family Violence**, 19 (6), 391-402.
36. Taylor, C. A. (2006). **Intimate partner violence and risk of child abuse and neglect: Findings from a population-based longitudinal cohort study.** Presentation. 134th Annual Meeting & Exposition of APHA. (November 4-8, 2006).
37. Trocmé, N., Fallon, B., MacLaurin, B., Sinha, V., Black, T., Fast, E., Felstiner, C., Hélie, S., Turcotte, D., Wightman, P., Douglas, J. & Holrod, J. (2008). **Canadian incidence study of reported child abuse and neglect.** Ottawa: Minister of Public Works and Government Services Canada.
38. Zolotor, A. J., Runyan, D. K., Dunne, M. P., Jian, D., Peturus H. R., Ramirez, C., Volkova, E., Deb, S., Lidchi, V., Muhammad, T. & Isaeva, O. (2009). ISPCAN Child abuse screening tool children's version (ICAST-C): Instrument development and multi-national pilot testing. **Child Abuse & Neglect**, 33, 833-841.
39. Ždero, V. (2009). **Psihičko zlostavljanje i zanemarivane djece u obitelji – Atribucije krivnje za doživljeno zlostavljanje i prilagodba u adolescenciji.** Specijalistički rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
40. <http://acestudy.org> (17. 9. 2012.).
41. http://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Ponderiranje_misticna_strana_anketne_metode.pdf (20.10.2012.).

Marina Ajduković

Ivan Rimac

Miroslav Rajter

Nika Sušac

University of Zagreb, Faculty of Law

Department of Social Work

EPIDEMIOLOGICAL RESEARCH OF PREVALENCE AND INCIDENCE OF FAMILY VIOLENCE ON CHILDREN IN CROATIA*

SUMMARY

The paper presents the results of epidemiological research on the extent of family violence on children in the Republic of Croatia. The research used a two-phase design with a probability sample of children aged 11, 13 and 16 regularly enrolled into Croatian primary and secondary schools (N=3.644). Data was obtained within the international research FP7 project »BECAN – Balkan Epidemiological Study on Child Abuse and Neglect«. The research used the revised version of ISPCAN Child Abuse Screening Tool - Children's Version (ICAST-C). The prevalence analysis has shown that the most prevalent form of family violence on children is psychological aggression (5th grade 59.0%; 7th grade 77.1%; 10th grade 82.5%), followed by corporal punishment (5th grade 56.1%; 7th grade 68.4%; 10th grade 72.3%), physical abuse (5th grade 26.2%; 7th grade 34.0%; 10th grade 40.7%). The psychological abuse (5th grade 22.8%; 7th grade 26.8%; 10th grade 34.8%) reveals to be the least frequent. A correlation is observed among all categories of violence on children and the highest one being between corporate punishment and physical abuse (from 0.599 to 0.674).

The most common perpetrators of psychological aggression, psychological abuse and corporal punishment are fathers and mothers. Among the 5th graders, the most common perpetrators of physical abuse are brothers. They are approximately equally common perpetrators of family violence towards girls and boys. Sisters more commonly occur as perpetrators of psychological aggression, corporal punishment and physical abuse on girls than on boys.

Most children did not find answering questions (95.2%) and being honest about violent experiences within family (90.8%) difficult. However, among those children who revealed that they had found it difficult to answer and be honest, there is statistically significant higher number of those with experience of violence within the family.

Full text of the article will be available at http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=142239.

Key words: family violence on children, perpetrators of violence on children, ISPCAN Child Abuse Screening Tool, epidemiological research.

* This paper was written within the BECAN project funded by the EU-FP7 (ID: 23478/HEALTH/CALL 2007-B). The project was coordinated by the Institute of Child Health (GR), and included participation of following organisations: Children's Human Rights Centre of Albania (AL), South-West University »N. Rilski« (BG), University of Sarajevo (BH), University of Zagreb (HR), University of Skopje (MK), Babes-Bolyai University (RO), University of Belgrade (RS), Provincial Health Directorate of Izmir (TK) and Istituto degli Innocenti (IT).

Prilog 1.
Raspodjela čestica u kategorije različitih oblika nasilja i distribucija rezultata

PSIHIČKA AGRESIJA									
	Razred	Nikada nisu doživjeli	Doživjeli u životu	Doživjeli u prošloj godini	Djeca koja su doživjela ponašanje u prošloj godini*		Ne žele odgovoriti	Bez odgovora	
					M	SD			
Bez tvog dopuštenja pregledavao tvoju torbu, ladicu, džepove itd.	5.r.	82,9%	13,7%	13,0%	2,43	1,559	2,1%	1,2%	
	7.r.	75,3%	21,5%	18,5%	2,39	1,467	2,1%	1,0%	
	2.r. SŠ	69,2%	28,5%	24,1%	2,55	1,392	1,7%	0,6%	
Vikao ili se derao na tebe vrlo glasno i agresivno	5.r.	63,6%	30,7%	27,1%	2,02	1,256	5,3%	0,4%	
	7.r.	47,0%	47,1%	39,3%	1,91	1,199	4,7%	1,1%	
	2.r. SŠ	35,6%	61,4%	49,9%	2,11	1,258	2,5%	0,4%	
Odbio razgovarati s tobom (ignorirao te)	5.r.	75,8%	20,7%	17,2%	1,96	1,363	1,9%	1,6%	
	7.r.	67,2%	28,1%	23,0%	1,91	1,231	3,2%	1,5%	
	2.r. SŠ	65,3%	31,0%	23,1%	1,95	1,167	2,9%	0,6%	
Bez tvog dopuštenja čitao tvoj dnevnik, tvoje SMS ili e-mail poruke	5.r.	79,5%	17,5%	15,8%	2,31	1,512	2,0%	1,0%	
	7.r.	71,6%	24,5%	20,7%	2,22	1,388	2,6%	1,3%	
	2.r. SŠ	71,3%	26,0%	19,9%	2,33	1,447	1,8%	0,8%	
Optuživao te za svoje loše raspoloženje	5.r.	-	-	-	-	-	-	-	
	7.r.	72,6%	21,5%	19,2%	2,15	1,362	3,1%	2,8%	
	2.r. SŠ	65,2%	30,0%	25,1%	2,37	1,338	3,0%	1,9%	
Prijetio da će pozvati babarogu, zle duhove ili ljude koji ti mogu napraviti nešto loše	5.r.	-	-	-	-	-	-	-	
	7.r.	74,1%	19,5%	5,2%	2,08	1,455	2,5%	3,9%	
	2.r. SŠ	72,9%	23,1%	4,0%	2,55	1,774	1,5%	2,5%	
Vrijedio te nazivajući te glupim, lijenim ili drugim sličnim nazivima	5.r.	63,9%	29,9%	27,1%	2,41	1,496	4,2%	1,9%	
	7.r.	49,9%	41,8%	37,2%	2,40	1,468	6,1%	2,2%	
	2.r. SŠ	44,0%	50,8%	45,0%	2,58	1,432	4,0%	1,1%	

Uspoređivao te s drugom djecom tako da si se osjećao poniženo	5.r.	73,3%	22,7%	20,1%	2,07	1,355	3,6%	0,5%
	7.r.	65,3%	30,3%	27,2%	2,37	1,395	3,7%	0,7%
Proklinjao te	2.r. SŠ	61,1%	36,3%	29,9%	2,30	1,329	2,3%	0,4%
	5.r.	87,9%	6,9%	6,1%	2,05	1,361	3,6%	1,7%
	7.r.	85,8%	7,0%	5,6%	2,36	1,491	5,2%	1,9%
	2.r. SŠ	83,7%	12,3%	9,1%	2,56	1,444	3,5%	0,5%

* Raspon skalnih vrijednosti je od 1 (jednom ili dvaput godišnje) do 5 (jednom tjedno ili češće).

PSIHIČKO ZLOSTAVLJANJE									
	Razred	Nikada nisu doživjeli	Doživjeli u životu	Doživjeli u prošloj godini	Djeca koja su doživjela ponašanje u prošloj godini*		Ne žele odgovoriti	Bez odgovora	
					M	SD			
Namjerno te posramio ili osramotio pred drugim ljudima tako da si se osjećao jako loše ili poniženo	5.r.	83,0%	12,8%	10,7%	1,93	1,251	3,0%	1,3%	
	7.r.	82,6%	12,0%	9,1%	2,04	1,319	4,0%	1,4%	
	2.r. SŠ	78,9%	18,3%	13,2%	1,87	1,205	2,1%	0,7%	
Za kaznu si morao nositi odjeću koja je bila prljava, poderana ili neprimkladna za to godišnje doba	5.r.	98,2%	0,2%	0,1%	1,00	0,000	0,9%	0,7%	
	7.r.	97,0%	0,7%	0,6%	2,74	1,610	1,2%	1,0%	
	2.r. SŠ	98,3%	0,6%	0,5%	1,18	0,424	0,5%	0,6%	
Prijetio da će te izbaciti iz kuće ili te poslati da živiš negdje drugdje	5.r.	93,4%	3,8%	3,0%	1,51	0,918	2,0%	0,9%	
	7.r.	87,5%	8,3%	6,1%	1,93	1,223	3,3%	0,9%	
	2.r. SŠ	81,0%	17,0%	12,3%	2,00	1,279	1,8%	0,3%	
Prijetio da će te ostaviti ili napustiti	5.r.	94,6%	2,9%	2,4%	1,26	0,525	1,9%	0,7%	
	7.r.	90,0%	5,7%	4,0%	2,13	1,336	3,3%	1,0%	
	2.r. SŠ	87,9%	10,2%	7,0%	1,82	1,314	1,7%	0,3%	

Nije te pustio u tvoju kuću	5.r.	94,9%	2,0%	1,7%	1,41	0,953	1,7%	1,4%
	7.r.	93,5%	3,5%	2,0%	1,67	1,047	2,0%	1,0%
	2.r. SŠ	93,3%	4,4%	2,9%	1,74	1,221	1,8%	0,6%
Rekao ti da bi želio da si mrtav ili da se nikada nisi rodio	5.r.	89,9%	5,9%	5,2%	2,11	1,451	3,1%	1,1%
	7.r.	88,4%	7,2%	5,5%	2,04	1,246	3,2%	1,2%
	2.r. SŠ	88,1%	9,2%	5,5%	2,30	1,423	2,3%	0,4%
Zatvorio te u mali prostor ili mračnu sobu	5.r.	93,2%	4,1%	2,6%	1,78	1,301	1,3%	1,2%
	7.r.	92,0%	5,4%	3,0%	1,86	1,286	1,7%	0,8%
	2.r. SŠ	94,2%	4,7%	1,8%	1,77	1,339	0,8%	0,3%
Prijetio da će te ozlijediti ili ubiti	5.r.	94,1%	2,9%	2,3%	1,82	1,275	1,4%	1,7%
	7.r.	92,0%	4,2%	3,2%	2,74	1,482	2,7%	1,2%
	2.r. SŠ	90,7%	6,3%	4,4%	2,14	1,469	2,1%	0,8%
Prijetio ti nožem ili pištoljem	5.r.	97,7%	0,4%	0,3%	1,38	0,572	0,8%	1,0%
	7.r.	96,9%	1,0%	0,5%	3,13	1,937	1,5%	0,7%
	2.r. SŠ	96,9%	1,4%	0,9%	2,00	1,560	1,2%	0,5%

* Raspon skalnih vrijednosti je od 1 (jednom ili dvaput godišnje) do 5 (jednom tjedno ili češće).

TJELESNO KAZNJAVANJE									
	Razred	Nikada nisu doživjeli	Doživjeli u životu	Doživjeli u prošloj godini	Djeca koja su doživjela ponašanje u prošloj godini*		Ne žele odgovoriti	Bez odgovora	
					M	SD			
Udarilo te rukom po stražnjici	5.r.	65,7%	27,3%	18,9%	1,60	1,016	4,8%	2,2%	
	7.r.	58,1%	36,0%	15,2%	1,99	1,309	3,4%	2,6%	
	2.r. SŠ	57,8%	38,8%	9,3%	1,94	1,344	2,6%	1,2%	
Udarilo te po stražnjici predmetom (npr. štapom, metlom, šibom ili remenom)	5.r.	83,5%	11,1%	7,1%	1,82	1,233	4,1%	1,2%	
	7.r.	77,9%	17,7%	6,5%	1,67	1,068	3,1%	1,4%	
	2.r. SŠ	73,9%	23,3%	5,5%	1,76	1,105	2,2%	0,7%	
Grubo te uštipnuo	5.r.	82,9%	13,2%	10,1%	1,98	1,393	2,5%	1,4%	
	7.r.	78,8%	17,7%	12,1%	2,15	1,422	2,1%	1,4%	
	2.r. SŠ	76,9%	20,1%	8,4%	1,90	1,139	1,9%	1,3%	
Ošamario te	5.r.	64,3%	29,9%	24,0%	1,64	1,080	4,5%	1,2%	
	7.r.	52,9%	42,0%	28,4%	1,75	1,139	3,7%	1,4%	
	2.r. SŠ	45,1%	51,3%	23,5%	1,64	1,059	2,8%	0,9%	
Grubo ti zavrnuo uho	5.r.	85,1%	11,7%	8,6%	1,59	1,186	2,0%	1,3%	
	7.r.	79,7%	16,9%	9,5%	1,59	1,072	2,1%	1,3%	
	2.r. SŠ	74,3%	23,9%	6,6%	1,67	1,207	1,4%	0,5%	
Čupao te za kosu	5.r.	72,9%	22,7%	17,9%	1,81	1,247	2,5%	2,0%	
	7.r.	66,4%	29,8%	19,7%	2,05	1,316	2,9%	0,9%	
	2.r. SŠ	65,3%	32,4%	12,3%	1,90	1,175	1,3%	1,0%	

* Raspon skalknih vrijednosti je od 1 (jednom ili dvaput godišnje) do 5 (jednom tjedno ili češće).

TJELESNO ZLOSTAVLJANJE									
	Razred	Nikada nisu doživjeli	Doživjeli u životu	Doživjeli u prošloj godini	Djeca koja su doživjela ponašanje u prošloj godini*		Ne žele odgovoriti	Bez odgovora	
					M	SD			
Zgrabio te za odjeću ili neki dio tijela i tresao te	5.r.	90,5%	6,2%	5,1%	1,89	1,418	2,4%	0,8%	
	7.r.	86,3%	9,2%	7,0%	2,10	1,366	3,0%	1,4%	
	2.r. SŠ	81,4%	15,8%	8,0%	1,94	1,282	2,4%	0,5%	
Udarilo te po nekom drugom dijelu tijela (ne po stražnjici) predmetom (npr. štapom, metlom, šibom ili remenom)	5.r.	87,6%	7,6%	5,5%	1,83	1,151	3,3%	1,5%	
	7.r.	86,2%	9,3%	5,3%	1,95	1,331	3,1%	1,4%	
	2.r. SŠ	84,0%	13,1%	4,4%	1,87	1,082	2,2%	0,6%	
Za kaznu nisi dobio dovoljno za jelo (bio si gladan) i/ili za piće (bio si žedan), iako je bilo dovoljno za sve	5.r.	95,6%	1,9%	1,4%	1,64	1,199	1,6%	0,8%	
	7.r.	94,6%	2,8%	1,6%	2,08	1,427	1,7%	0,8%	
	2.r. SŠ	96,7%	2,1%	1,1%	2,84	1,844	0,7%	0,6%	
Gurnuo te ili udario nogom	5.r.	77,9%	17,2%	14,6%	2,24	1,419	3,4%	1,6%	
	7.r.	73,0%	21,2%	16,6%	2,32	1,357	3,1%	2,7%	
	2.r. SŠ	70,8%	26,1%	16,3%	1,87	1,184	2,1%	1,0%	
Stavio ti ljutu papričicu (feferon), papar ili nešto drugo u usta (kako bi izazvao bol)	5.r.	-	-	-	-	-	-	-	
	7.r.	92,7%	2,4%	1,0%	2,46	1,350	1,9%	3,1%	
	2.r. SŠ	95,3%	1,7%	0,8%	2,41	1,635	0,7%	2,2%	
Za kaznu te prisililo da budeš u položaju koji izaziva bol ili te ponižava	5.r.	95,5%	1,8%	1,3%	2,34	1,346	1,8%	0,9%	
	7.r.	93,9%	3,4%	2,3%	1,91	1,413	1,6%	1,1%	
	2.r. SŠ	94,1%	4,3%	2,0%	1,83	1,084	1,1%	0,5%	

Udarilo te šakom ili rukom u glavu	5.r.	90,8%	5,7%	5,0%	1,98	1,375	2,2%	1,3%
	7.r.	89,0%	8,2%	6,4%	2,22	1,451	1,6%	1,3%
	2.r. SŠ	86,2%	11,5%	6,3%	1,81	1,205	1,6%	0,8%
Zavezao te ili te svezao za nešto koristeći konop/luže/špagu ili lanac	5.r.	97,4%	0,7%	0,5%	2,46	1,446	0,8%	1,1%
	7.r.	96,6%	1,2%	0,5%	2,13	1,386	1,5%	0,7%
	2.r. SŠ	97,7%	1,3%	0,3%	2,82	2,155	0,6%	0,5%
Izudarao te predmetom ili šakom (pretukao)	5.r.	95,1%	1,8%	1,2%	2,08	1,269	1,8%	1,3%
	7.r.	95,1%	2,0%	1,6%	2,51	1,516	2,2%	0,7%
	2.r. SŠ	95,7%	2,6%	1,3%	1,93	1,144	1,3%	0,4%
Namjerno te opekao ili opario	5.r.	96,3%	1,4%	1,0%	2,26	1,653	0,9%	1,4%
	7.r.	96,3%	1,0%	0,6%	2,08	1,687	1,8%	1,1%
	2.r. SŠ	97,9%	0,7%	0,4%	1,43	0,562	0,8%	0,5%
Davio te ili gušio (sprečavao disanje rukom ili jastukom) ili stiskao tvoj vrat rukama (ili nečim drugim)	5.r.	95,6%	1,5%	1,1%	1,63	0,986	1,5%	1,5%
	7.r.	93,9%	3,2%	2,3%	1,83	1,466	1,8%	1,1%
	2.r. SŠ	96,7%	2,0%	0,8%	2,32	1,756	0,8%	0,5%

* Raspon skalnih vrijednosti je od 1 (jednom ili dvaput godišnje) do 5 (jednom tjedno ili češće).

Prilog 2.

Prikaz broja djece koja su doživjela pojedine oblike nasilja u obitelji u protekloj godini i označili počinitelje

	Razred	S incidencijom u 2010.		Neoznačen počinitelj		Završno Počinitelj	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž
Psihička agresija	5.r.	274	253	5,5%	4,7%	259	247
	7.r.	321	357	5,3%	2,8%	304	347
	2.r. SŠ	378	434	6,1%	3,9%	355	417
Psihičko zlostavljanje	5.r.	107	81	8,4%	6,2%	98	76
	7.r.	88	100	6,8%	11,0%	82	89
	2.r. SŠ	132	155	12,1%	5,2%	116	147
Tjelesno kažnjavanje	5.r.	232	194	9,9%	6,7%	209	181
	7.r.	223	236	12,1%	4,2%	196	226
	2.r. SŠ	173	209	10,4%	6,2%	155	196
Tjelesno zlostavljanje	5.r.	132	81	10,6%	8,6%	118	74
	7.r.	114	133	13,2%	3,8%	99	128
	2.r. SŠ	107	151	15,0%	1,3%	107	151